

นักรบสันติวิธี :

ความคิดและประสบการณ์ของผู้นำทหารไทย*

(Peace Warriors: Thoughts and Experiences of Thai Military Leaders)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เน้นการรื้อสร้างวาทกรรมทหารไทยแบบอำนาจนิยม โดยมุ่งพิเคราะห์ความคิดและประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำทหารไทยสายพิราบในฐานะ“นักรบสันติวิธี” (Peace warriors) นักรบสายนี้มีความสำคัญควบคู่กับกองทัพไทยสมัยใหม่มาตั้งแต่ต้น แต่เรื่องราวของพวกเขาถูกกดบังโดยกลุ่มอำนาจนิยมจึงถูกสังคมไทยละเลยตลอดมา ทั้งๆ ที่พวกเขามีบทบาทและอิทธิพลในการนำและสะท้อนแนวคิดและยุทธศาสตร์การไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence) และยื่นหยัดการต่อสู้ตามแนวทางนั้นอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง นับเป็นมรดกทางกระบวนทัศน์ (Paradigm) และเป็นต้นแบบที่มีคุณค่าสำหรับผู้นำทหารไทยรุ่นใหม่ ฉะนั้นฐานะทางประวัติศาสตร์ของผู้นำทหารสายนี้จึงมีประโยชน์และควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง เพราะประเด็นเรื่องทหารกับสันติวิธีมิใช่เพียงจะเกิดขึ้นในสมัยนโยบายการเมืองนำการทหาร การสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมืองดังที่กล่าวขานกันในปัจจุบัน แต่บทบาทและอิทธิพลของผู้นำทหารไทยในมิตินี้มีมานานแล้ว หากมองย้อนกลับไปในบริบททางประวัติศาสตร์ อย่างน้อยก็เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

ผลการศึกษาของกลุ่มผู้นำทหารไทยในช่วง 20 ปีแรกของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 - 2495) โดยการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ “Prosopography” หรือ Collective Biography ทั้งแบบ classical and modern ในการศึกษาเปรียบเทียบภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้นำทหารจำนวน 120 คนที่มีบทบาทและอิทธิพลในขณะนั้น พบว่าตัวแปรเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สามารถช่วยอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใด ผู้นำทหารกลุ่มหนึ่งซึ่งมีความเป็นเอกภาพค่อนข้างสูงด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ จึงมีลักษณะอำนาจนิยมและนิยมใช้ความ

* เป็นส่วนหนึ่งในโครงการนักวิจัยปรัชญาเมธีอาวุโสของ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551 - 2552

รุนแรง ในขณะที่ผู้นำทหารอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีความหลากหลายด้านตัวแปรนั้นมากกว่ากลุ่มแรก กลับมีแนวคิดยอมรับหนทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยและหันไปใช้แนวทางสันติวิธี (peaceful means) เป็นทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในและระหว่างประเทศ

แม้ว่าผู้นำทหารส่วนหลังนี้มีใจกระแสหลักในกองทัพ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง และก็ไม่ได้แปลว่าความคิดและการต่อสู้ตามแนวนั้นจะจบลงพร้อมๆ กับการจากไปของพวกเขา อันที่จริงแล้วมรดกของนักรบสันติวิธีทั้งแนวคิดและรูปแบบการไม่ใช้ความรุนแรงได้ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมของทหารและกองทัพอย่างมั่นคง มรดกที่ว่านี้แม้จะปรากฏตัวไม่โดดเด่นนักและมักไม่ค่อยต่อเนื่องในช่วงหลัง แต่ในฐานะที่เป็นฐานคิดในการยอมรับการเมืองแบบประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธี ยังคงได้รับการสานต่อจากผู้นำทหารรุ่นหลัง โดยจะหวนกลับมามีพลังในฐานะนโยบายแห่งชาติได้ทุกเมื่อ หากกองทัพมีทหารสายนี้เป็นผู้นำ ฉะนั้นสังคมไทยจึงต้องมีพื้นที่ให้แก่แก่นกรบสันติวิธีได้แสดงตนออกมา ด้วยการศึกษาวิจัยเรื่องราวของพวกเขาอย่างจริงจังและสร้างขึ้นเป็นองค์ความรู้ เพื่อที่สังคมจะได้รำเรียน ถวายทอดและส่งต่อสำหรับพัฒนาการศึกษาในขั้นลึกกันต่อไป เพราะเรื่องราวของนักรบสันติวิธีเป็นชุดความรู้หรือวาทกรรม (Discourse) ที่มีพลังในการอธิบายและทำความเข้าใจทั้งด้านการพัฒนาระบบประชาธิปไตยและด้านสันติวิธีในสังคมไทยทั้งที่ผ่านมาและสมัยปัจจุบัน

คำสำคัญ : นักรบสันติวิธี, การไม่ใช้ความรุนแรง, กระบวนทัศน์, วาทกรรม

Abstract

This study focuses on the thoughts and experiences of Thai military leaders who are classed as 'Peace warriors' within modern Thai history. It argues that the seed of non-violence has been gradually filtered into the Thai military culture for a long time now and that there were military leaders in the past, who promoted the use of democratic rules and Parliament to change governments. These military leaders were 'Peace warriors' or 'Pro-peace' serving officers. They played many important roles during the first 20 years of the Democratic system. But the story of this group was always overshadowed by the military's authoritarianism that led to the resolution of conflicts through the use of force.

This research is the prosopography (collective biography) and has traced the lives and political roles of 120 military leaders between 1932 and 1952 and has divided them into two camps - 'pro-peace' and 'authoritarian'. The study praised General Phya Phahon Phonphayuhasena as the role model of the pro-peace faction and cited Field Marshal Po. (Plaek) Phibunsongkhram as the authoritarian-faction leader. Pro-peace military leaders in the past respected constitutional rules and used the parliamentary system to deal with political conflicts. Thus, an important principle of the pro-peace military is its "politically led strategy", which later appears in the Prime Minister's Order 66/23 of 1980, which granted amnesty to the communist insurgents and provided the reconciliation policy for the conflict in the South. It seems that society has little space to discuss the story of the pro-peace military, and thus historians need to write more about the military leaders, who advocate peaceful solutions rather than military ones.

Keywords : Peace warriors, Non-violence, Paradigm, Prosopography, Collective biography, Discourse

บทนำ

ทหารกับแนวทางสันติวิธี ฟังดูไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ไปด้วยกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้นำทหารไทยที่มีแนวคิดปฏิเสธการใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกเมื่อเกิดความขัดแย้งในปัญหาต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ชาติและระหว่างประเทศ มีตัวอย่างให้เห็นในประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมา ตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงสมัยใหม่ ในปัจจุบันผู้นำทหารสายนี้ปรากฏตัวค่อนข้างเด่นชัด ดังทำทีและบทบาทของ พลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งมีการแบ่งขั้วเป็นสองฝ่ายและมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความรุนแรงได้ทุกเมื่อ เช่น เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2551 มีเหตุการณ์การปะทะกันระหว่างกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ตอนกลางดึก มีผู้เสียชีวิต 1 คนและบาดเจ็บอีกหลายสิบคน ตอนเช้า นายกรัฐมนตรี สมัยคร สุนทรเวช ได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน และแต่งตั้งพลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้าในการแก้ไขสถานการณ์ตามประกาศ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ต่อมา พลเอก อนุพงษ์ ได้แถลงผลหารหรือกับคณะกรรมการที่กองบัญชาการกองทัพไทย เมื่อเวลา 13.45 นาฬิกา สรุปว่า จะแก้ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในเขตกรุงเทพฯ โดยยึดถือระบอบประชาธิปไตยเป็นหลัก เป็นกรอบในการดำเนินการตามกฎหมาย นอกจากนี้ จะทำภารกิจ เพื่อไม่ให้ประชาชนได้ปะทะกันหรือเกิดความสูญเสียเกิดขึ้น ซึ่งการแก้ปัญหาใช้หลายมาตรการ ข้อแรก คือจะสร้างความเข้าใจให้กับคนในชาติ ตระหนักถึงปัญหาของความขัดแย้งที่ลุกลามบานปลายไปจนถึงการปะทะด้วย

กำลัง ซึ่งนำความสูญเสียและความเสียหายต่อประเทศชาติให้ ทุกคนได้เข้าใจ และตระหนักว่า ยังมีหนทางที่จะแก้ปัญหา โดยใช้แนวทางการเจรจาพูดคุย หรือใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสม เรา ยังมีหนทางที่จะทำได้ภายใต้สังคมคนไทยด้วยกัน¹

ปฏิกริยาของฝ่ายต่างๆ ที่มีต่อท่าทีของ พลเอก อนุพงษ์ นั้น ยกเว้นฝ่ายรัฐบาล สมัยคร สุนทรเวช กล่าวได้ว่าส่วนมากเป็นไปในทางที่ดี คือเห็นด้วยและสนับสนุน ดังที่สะท้อนออกตามสื่อมวลชนต่างๆ ในระยะต่อมา เช่น ความว่า “ปฏิกริยาของสังคมต่อท่าทีและจุดยืนของ พล.อ. อนุพงษ์... น่าจะทำให้บรรยากาศการเมืองดีขึ้น อย่างน้อยก็ลดความตึงเครียดลง ไม่ต้องหวาดหวั่นว่าจะมีการปราบปรามประชาชนด้วยวิธีการรุนแรง พุดง่าย ๆ ไม่มีการปฏิวัติ ไม่มีการสลายม็อบ” และความอีกตอนหนึ่งว่า “นั่นคือจุดยืนในสถานการณ์นี้ของ ผบ.ทบ. พุดง่าย ๆ ก็คือ ปฏิเสธวิธีรุนแรง สลายม็อบและปัญหาการเมือง นายกฯและสภาต้องรับผิดชอบแก้ไขตนเอง”²

การที่ฝ่ายต่างๆ เห็นด้วยและให้การสนับสนุนต่อนโยบายและการปฏิบัติของผู้นำทหารบกนั้น ประเด็นหลักน่าจะอยู่ที่การไม่ใช้ความรุนแรงและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมือง การขู่ประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยคิดและมองทหารอย่างไร ด้านหนึ่งดูเหมือนว่าสังคมยังคงหวาดระแวงต่อท่าทีของทหาร ที่อาจจะใช้กำลังในการปฏิบัติและหรือการสลายม็อบ อีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าสังคมไทยเรา ต้องการผู้นำทหารแบบสันติวิธีมากกว่าอำนาจนิยม ทำทีของสังคมไทยทั้งสองด้านนี้ยังคงเป็นกระแสความคิดที่ปรากฏต่อเนื่องมาถึงเหตุการณ์การสลายมวลชนโดยตำรวจ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2551³

¹ ดู “ผบ.ทบ.” ย้ำจุดยืน อยู่ตรงกลาง-ใช้เจรจา-ข้างประชาชน” มติชนรายวัน วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2551 ปีที่ 31 ฉบับที่ 11134, 2.

² ดู “บุฟเฟต์สุดท้าย” ไทยรัฐ วันศุกร์ที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2551, 6.

³ ภายหลังเหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิต 2 คน และบาดเจ็บ 471 คน ประเด็นหลักที่สังคมเรียกร้องและผู้นำทหารยังคงยืนยันเช่นเดิม คือ ไม่มีการทำปฏิวัติรัฐประหารและไม่มีการใช้ความรุนแรงกับประชาชน

แต่เรื่องที่แปลกและน่าเศร้าใจ เมื่อพิจารณาในเชิงกระแสทางภูมิปัญญาของสังคมในขณะนี้ก็คือ ในขณะที่สังคมไทยให้การยอมรับและสนับสนุนผู้นำทหารสายพิราบที่ไม่ใช้ความรุนแรง เพราะมองเห็นว่าจะเอื้ออำนวยให้กับทั้งการพัฒนาประชาธิปไตยและการลดการใช้ความรุนแรงต่อกัน แต่ทำไมการศึกษาที่ผ่านมากลับเน้นย้ำเฉพาะเรื่องราวของผู้นำทหารสายอำนาจนิยมคนแล้วคนเล่า อีกนัยหนึ่งคือ สังคมไทยละเลยหรือมองข้ามความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มผู้นำทหารสายสันติวิธี ดังจะเห็นได้ว่าเราไม่เคยมีการเรียนรู้เรื่องราวของผู้นำทหารสายนี้อย่างจริงจัง ทั้ง ๆ ที่ผู้นำทหารสายพิราบก็เป็นส่วนหนึ่งที่ดำรงอยู่อย่างมีนัยสำคัญควบคู่กับสายอำนาจนิยมมาตั้งแต่เริ่มต้นของกองทัพสมัยใหม่แล้ว

แม้ในแง่ตัวบุคคล นักรบสายนี้มักขาดความต่อเนื่อง ไม่เป็นเอกภาพ แต่ในฐานะที่เป็นมรดกของฐานวิธีคิดและประสบการณ์เชิงนโยบายและการปฏิบัติแล้ว รากใหญ่ของนักรบสายนี้ยังดำรงอยู่ในกองทัพ ซึ่งแสดงให้เห็นความสืบเนื่องจวบจนปัจจุบันแล้วว่า กองทัพไทยไม่เคยขาดนักรบสันติวิธีและนักรบส่วนนี้ยังคงพร้อมที่จะปรากฏตัวสู่สังคมได้ทุกเมื่อ หากสภาพแวดล้อมเปิดโอกาสเอื้ออำนวยให้ นักรบสายนี้มีแนวคิดและการต่อสู้ในเชิงสันติวิธีเป็นแบบฉบับของตนเอง ซึ่งปรากฏขึ้นชัดในรูปนโยบายและการปฏิบัติการที่ไม่ใช้กำลัง โดยคำนึงถึงกรอบหรือกลไกของการเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นหลัก จนกลายเป็นวัฒนธรรมสำคัญกระแสหนึ่งในกองทัพมานานแล้ว ก่อนหน้าที่แนวทางสันติวิธีจะปรากฏขึ้นมาเป็นกระแสสำคัญในปัจจุบัน

ในปัจจุบันคงไม่มีใครปฏิเสธความสำคัญของกระแสสันติวิธี และก็คงไม่มีผู้นำทหารท่าน

ใดไม่ยอมรับรู้กระแสและกระบวนการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี แต่ปัญหาตั้งต้นคือ เราจะอธิบายและหรือทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ โดยเฉพาะทหารกับสันติวิธีในสังคมไทยได้อย่างไร หากเราขาดเรื่องราวความเป็นมาของนักรบสันติวิธีไทย แน่แน่นอนว่า การที่เราจะเข้าใจที่มาและที่ไปของผู้นำทหารในประเด็นการไม่ใช้ความรุนแรงและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมื่อนั้นหนทางที่ดีที่สุดก็คือ การหวนกลับไปสู่รากเหง้าของเราเอง โดยการคิดย้อนกลับไปศึกษาความคิดและประสบการณ์ของนักรบสันติวิธีรุ่นแรก ๆ ผู้ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลโดยตรงในประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ผ่านมา

โดยสรุป ประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นในส่วนนี้ ก็คือ สังคมไทยมีภูมิปัญญาด้านการทหารเพียงกระแสเดียว และเป็นกระแสที่มีความขัดกันกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สังคมไทยชื่นชมและปรารถนาผู้นำทหารที่ไม่ใช้ความรุนแรง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์หรือวิธีด้วยนักรบสันติวิธีทั้งด้านฐานวิธีคิดและนโยบายรูปธรรมด้านยุทธศาสตร์และยุทธวิธี แม้ว่าเรามีตัวอย่างนักรบสันติวิธีในอดีตเกิดขึ้นหลายกรณีแล้วก็ตาม จึงเท่ากับว่าเราไม่มีรากความรู้เป็นฐานสร้างความเข้าใจในความหมายและพัฒนาการของผู้นำทหารไทยกับสันติวิธี โดยเฉพาะความต่อเนื่องจากสมัยปัจจุบันภายใต้การนำของ พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ย้อนกลับไปในอดีตได้อย่างถึงแก่น สาเหตุหลักคงมิใช่ผลสะท้อนจากปัญหาด้านการขาดข้อมูลหรือข้อเท็จจริง แต่กลับเป็นปัญหาการขาดวิธีคิดใหม่ เนื่องจากเรามักรับรู้แต่เรื่องราวของกลุ่มผู้นำทหารอำนาจนิยม จึงไม่เคยคิดหรือไม่เคยยอมรับว่านักรบสันติวิธีมีอยู่จริง ดังจะเห็นได้ว่า ผู้คนส่วนมากยังคงยึดติดกับวาท

กรรมแบบเก่า เพราะมีกระบวนทัศน์ (Paradigm)⁴ หรือฐานวิธีคิดแบบเดิม ที่มองและเสนอเพียงภาพของกองทัพไทยที่มีเฉพาะผู้นำทหารสายอำนาจนิยมและหรือพวกชอบใช้แต่ความรุนแรงเท่านั้น

ผู้นำทหารไทยส่วนที่ขาดหายไป

สังคมไทยมีการศึกษาและสะสมความรู้ด้านการทหารมานานแล้ว โดยเฉพาะสมัยใหม่หรือสมัยรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา เรามีการศึกษาและเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการทหารมากพอควรเมื่อพิจารณาจากงานวิจัยวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทและเอก รวมทั้งบทความและตำราทางวิชาการจำนวนไม่น้อยกว่า 150 ชิ้น/เล่ม แต่ความรู้เกือบทั้งหมดที่เรามีในขณะนี้อยู่ภายใต้วาทกรรม (Discourse)⁵ ชุดใหญ่แบบเดียวกัน ที่มักมีแนวโน้มในการมองและวิเคราะห์บทบาทของทหารในฐานะเป็นผู้ร้ายเสมอ ทั้งในฐานะผู้ทำลายประชาธิปไตยและการใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นความรู้ชนิดที่ไม่มีใครหยิบยกขึ้นมาโต้แย้งอีกหรือเป็นวาทกรรมที่ปราศจากข้อสงสัย อีกนัยหนึ่งความรู้นั้นก็กลายเป็นเรื่องธรรมดา จนใคร่ก็รับรู้หรือเข้าใจได้ แต่เรื่องที่ธรรมดาๆ นั้น บางครั้งอาจไม่ธรรมดาก็ได้ หากเรารู้จักตั้งคำถามกับสิ่งนั้น ดังงานวิจัยนี้เริ่มจากการมองต่างมุมกับวาทกรรมที่ผ่านมา จึงเกิดเป็นประเด็นที่มาของการศึกษาว่าด้วยนักรบสันติวิธี

การเริ่มต้นทำความเข้าใจเรื่องนักรบสันติวิธีนั้น สิ่งแรกสุดที่เราจำเป็นต้องมีร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นก็คือ จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากแบบเดิม ซึ่งพิจารณาทหารในลักษณะเป็นกลุ่มก้อนที่มีเอกภาพสูงและมีเพียงกลุ่มก้อนแบบเดียวในกองทัพไทย คือ มีแต่พวกอำนาจนิยมและหรือนิยมความรุนแรง ไปสู่ฐานวิธีคิดแบบใหม่ โดยมองทหารในลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากผู้คนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม กล่าวคือมีความหลากหลาย ไม่ใช่เป็นกลุ่มก้อนเดียวกันที่สำคัญยิ่งก็คือ มิใช่มีแต่เฉพาะพวกอำนาจนิยมเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น อย่างน้อยยังมีอีกส่วนที่เป็นสายพิรราบและหรือสายกลางที่เข้าใจและยอมรับการเมืองระบอบประชาธิปไตยและสันติวิธี ฉะนั้นการปรับเปลี่ยนฐานวิธีคิดก่อนอื่น จึงเป็นเรื่องจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้เราได้แลเห็นผู้นำทหารในมิติใหม่ได้ โดยเฉพาะบทบาทและอิทธิพลของนักรบสันติวิธีในกองทัพและการเมืองไทย

กระบวนการปรับเปลี่ยนไปสู่ฐานวิธีคิดใหม่นี้ อาจเริ่มจากหลักการง่ายๆ คือ การคิดแบบวิพากษ์ทำลาย (Critical thinking) ให้ได้ก่อน ซึ่งการเริ่มต้นด้วยกระบวนการนี้อาจเทียบเคียงได้กับหลักการแสวงหาสัจธรรมของพุทธปรัชญา หรือทำนองคล้ายๆ เช่นเดียวกับสิ่งที่พวกสำนักคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) เช่น มิเชลฟูโก (Michel Foucault) เรียกว่า 'the unthought'⁶ ก็คงจะไม่ผิดกันมากนัก คือเริ่ม

⁴ เพื่อความเข้าใจเรื่องของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ หรือ Paradigm ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า ฐานวิธีคิดนั้น ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ "อิสรภาพกับพาราโดมแห่งความรุนแรง", *การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2528), 244-261, และ Kuhn, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*, 3rd Ed. (Chicago and London: Univ. of Chicago Press, 1996).

⁵ ดู ความหมายคำว่าวาทกรรม (Discourse) เช่น จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/> และ <http://en.wikipedia.org/wiki/Discourse>

⁶ ดู ความคิดของ Foucault เช่น http://en.wikipedia.org/wiki/Michel_Foucault และ Foucault, M., *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. (New York: Vintage Books, 1970, 1973)

ด้วยการตั้งคำถามกับสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราหรือ ความรู้ชุดเก่าที่เราถืออยู่มากกว่าการยอมรับ ตาม หลักการนี้ในท้ายที่สุดก็อาจนำไปสู่การละทิ้งฐาน ความเชื่อแบบเดิม และสร้างความรู้แบบใหม่ที่จะ ช่วยทำให้เราสามารถคิดไปไกลกว่าสิ่งที่เราคุ้นเคย เคยชิน และยอมรับในสังคมไทยในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับทหาร ประชาธิปไตย และหรือสันติวิธีก็ตาม

การศึกษาเรื่องสันติวิธีและหรือการวิจัย เรื่องประชาธิปไตยก็ดี ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ และ จะเห็นด้วยหรือเห็นต่างก็ตาม เราไม่สามารถทำ เป็นลิ่มหรือมองข้ามบทบาทและอิทธิพลด้านบวก ของทหารออกไปได้ เพราะตามข้อเท็จจริงทาง ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นชัดมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า นับแต่เริ่มระบอบประชาธิปไตยภายหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา นั้น ผู้นำทหารไทยทั้งส่วนที่เป็นและไม่ได้เป็น สมาชิกของคณะราษฎรต่างได้ เข้ามามีบทบาท ในทางการเมือง และบางส่วนของผู้นำทหารนั้น ดังเช่น กลุ่มทหารบกอาวุโส นำโดย พลเอก (พัน เอก ในขณะนั้น) พระยาพหลพลพยุหเสนา ใน

ฐานะหัวหน้าคณะราษฎรและนายกรัฐมนตรี ช่วง พ.ศ. 2476-2481 ได้มีส่วนร่วมสำคัญในกระบวนการ สร้างสรรค์และพัฒนาระบอบประชาธิปไตย และการไม่ใช้ความรุนแรง (non-violent) ในการแก้ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ทั้งการริเริ่ม ความคิดสมานฉันท์ทางการเมืองและเสนอรูปแบบการเมืองนำการทหารในเชิงนโยบายของรัฐ และการดำเนินการตามกลไกหรือกรอบแห่งฝ่าย นิติบัญญัติ ในระบอบรัฐธรรมนูญมาอย่างเด่นชัด⁷ แต่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท และอิทธิพลของทหารในมิตินี้ ยังมีขีดจำกัดอยู่ มากในสังคมไทย ควรเน้นปัญหาหลักอีกครั้งว่า น่าจะมีใช่เพราะเราขาดข้อมูลหรืองานวิจัยทาง ด้านการทหาร แต่ที่จริงแล้วกลับเป็นเพราะเรา ขาดมุมมองใหม่ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว⁸ ทั้งนี้เนื่องจากนักวิชาการทั้งหน้าเก่าและใหม่ไม่เคย ละทิ้งฐานวิธีคิดแบบเดิม เท่าที่เห็นและเป็นอยู่ใน วงวิชาการไทยและต่างประเทศอย่างยาวนาน⁹ การ ศึกษาเกี่ยวกับทหารไทยมักไปในทิศทางเดียวจน กลายเป็นกระแสหลัก และกระแสหลักของการ สร้างความรู้ความเข้าใจด้านทหารนั้น ยิ่งคงย่ำ

⁷ ตัวอย่างของแนวคิดและหลักการที่ปรากฏในสมัยนั้น สะท้อนให้เห็นได้จาก เช่น ในสมัยพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ในนามของรัฐบาล พระยาพหลฯได้แถลงนโยบายสำคัญดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 ความเป็นที่มุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ปวงชนชาวสยามทุกเหล่าทุกชั้นตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ สมาชิกแทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจน อาณาประชาราษฎร์ได้รวมกันเป็นสมานฉันท์ตั้งมั่นอยู่ในระบอบรัฐธรรมนูญเป็นปึกแผ่นแน่นอนหนาด้วยความสามัคคี” รายงานการ ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 24/2477 (วิสามัญ) สมัยที่ 2 วันจันทร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2477 วาระ: นายกรัฐมนตรีแถลง นโยบาย รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2477 เล่ม 2, สมัยวิสามัญ สมัยที่ 2 ครั้งที่ 16 ถึง ครั้งที่ 24 วันที่ 5-24 กันยายน พ.ศ. 2477 ห้องสมุดรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 1756.

⁸ โดยเฉพาะการศึกษาทหารในเชิงสถาบัน คือสร้างความรู้ความเข้าใจทหารโดยผ่านการวิเคราะห์ความเป็นอาชีพของทหารเอง มีใช่ เพียงเฉพาะการมองทหารผ่านการวิเคราะห์ประเด็นทางการเมืองอย่างที่ยึดกันตลอดมา ประเด็นนี้เป็นเรื่องใหญ่ในเชิงฐานวิธีคิด และมีความสำคัญในเรื่องวิธีการศึกษาทหาร ซึ่งผู้วิจัยกำลังสำรวจและเสนอแนวทางใหม่สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับทหารและจะ ได้นำเสนอในโอกาสข้างหน้า

⁹ นับตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทหารอย่างมากในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ต่อต้นทศวรรษ 2520 และต่อเนื่องมาจวบ จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะช่วงภายหลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งทำให้กระแสความสนใจศึกษาเรื่อง ทหารกลับมาอีกครั้ง หลังจากลดความนิยมไปก่อนหน้านี้เกือบ 15 ปีเต็ม ในระหว่างช่วงหลังพฤษภาทมิฬ ปี 2535 ต่อเนื่องมา ถึงก่อนที่สมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรจะจบลงในปี 2549 นั้น งานวิจัยแทบทั้งหมดสนใจและเสนอเพียงภาพทหารในฐานะ ผู้ทำลายประชาธิปไตยเสมอมา

อยู่กับที่ เนื่องด้วยตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์แบบเก่า
อย่างไม่เสื่อมคลาย ดังจะเห็นได้ชัดว่า งาน
วิชาการส่วนมากยังวนเวียนอยู่ในการผลิตซ้ำชุด
ความรู้เดิมนั้น ด้วยการวิเคราะห์ทหารในฐานะ
ผู้ร้ายผ่านประเด็นทางการเมืองแบบเก่าๆ อันได้แก่
การแทรกแซงทางการเมือง รัฐประหาร การ
ปกครองแบบเผด็จการและอำนาจนิยมและหรือ
การใช้ความรุนแรง เป็นต้น¹⁰ ซึ่งเป็นฐานวิธีคิด
ที่มักเชื่อกันต่อ ๆ มาว่า นั้นเป็นหนทางเดียวที่จะ
ทำให้เข้าใจทหารไทยได้ โดยไม่เคยคิดโต้แย้ง
หรือตั้งคำถามย้อนกลับกับฐานความรู้เดิมนั้นเลย

มุมมองและข้อเสนอใหม่

ฉะนั้นแทนที่จะร่วมกันผลิตซ้ำตามความรู้
ชุดเดิม ด้วยการสนับสนุนวาทกรรม ความเชื่อ
และแนวคิด/ทฤษฎีเก่าๆ ในสังคมไทย ที่มักมี
ฐานวิธีคิดเบื้องต้นสรุปว่า ผู้นำทหารไทยมีเพียง
สายอำนาจนิยม และเป็นศัตรูอันร้ายกาจกับการ
พัฒนาประชาธิปไตยและสันติวิธีตลอดมานั้น ผู้
วิจัยกลับเห็นว่า เราต้องเริ่มต้นจากการวิพากษ์
ท้าทายฐานความรู้และวิธีคิดแบบเก่า แล้วสร้าง
หรือปรับเปลี่ยนไปสู่แบบใหม่ เพื่อสร้างองค์ความ

รู้ชุดใหม่ขึ้นมาสำหรับใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
ทหาร โดยเริ่มจากประเด็นศึกษาวิจัยที่อาจไม่
เคยอยู่ในความคิดของคนไทยก็ได้ เช่น สันติวิธี
กับนักรบ หรือทหารผู้ซึ่งเคยชินกับวัฒนธรรม
อำนาจนิยม การใช้กำลังและอาวุธกับการไม่ใช้
ความรุนแรง ทั้งนี้ก็เพื่อตอบคำถาม ทำไมและ
อย่างไร เราจึงต้องศึกษาผู้นำทหารไทยกับสันติวิธี
ซึ่งเป็นประเด็นที่คนไทยจำนวนมากคิดไม่ถึงหรือ
อาจรับไม่ได้ เนื่องจากมีภาพในความคิด (Stereo-
type) หรือมีฐานวิธีคิดเบื้องต้นที่มองทหารเป็น
ไปในแบบเดียวกันหมด จึงมักมีข้อสรุปหรือเชื่อ
ตามกันแบบไม่ต้องสงสัยว่า ผู้นำทหารไทยมีแต่
เฉพาะพวกนิยมอำนาจหรือพวกนิยมใช้แต่ความ
รุนแรงเท่านั้น¹¹

งานวิจัยนี้ไม่ได้เริ่มจากการปฏิเสธภาพดัง
กล่าว คือ ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของผู้นำ
ทหารสายอำนาจนิยม และก็ไม่ปฏิเสธการใช้
ความรุนแรงของทหารที่ผ่านมา แต่เริ่มจากมุม
มองและข้อเสนอใหม่ที่ไม่เชื่อว่าภาพนั้นเป็น
ตัวแทนของผู้นำทหารไทยทั้งหมด เพราะในโลก
ที่เป็นจริงแล้ว ทหารมีแนวคิดและบทบาทสอง
ด้านควบคู่กันเสมอมา นั่นคือสงครามกับสันติภาพ
หรือความรุนแรงกับสันติวิธี เพื่อความเข้าใจร่วม

¹⁰ โดยเฉพาะภายหลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การศึกษาทหารก็วนกลับมาเปิดประเด็นเดิมๆ ที่เคยนิยม
กันตั้งแต่หลายทศวรรษก่อน เช่น ฐานะล่าสุดของ ขาญวิทย์ เกษตรศิริ เรื่อง 1 ศตวรรษทหารกับการเมืองไทย และการ
สัมมนาของโครงการมูลนิธิโครงการตำราว่าด้วยเรื่อง “ทหารกับการเมืองในอุษาคเนย์” ([http://www.prachatai.com/05web/
th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ID=6629&Key=HillightNews](http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ID=6629&Key=HillightNews)) และ สุรชาติ บำรุงสุข อนาคตประชาธิปไตย จุลสาร
ความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 32 (มกราคม 2551) โครงการความมั่นคงศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ สาเหตุเนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อและหรือเหตุผลการครอบครองทางแนวคิดและทฤษฎีแบบเดิมที่เข้าใจกันได้ไม่ยาก
โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาฐานความรู้ชุดใหญ่ที่แพร่หลายทั้งในระดับสากลและภายในของสังคมไทย ในระดับสากลนั้น โดยทั่วไป
แล้วการกล่าวถึงทหารกับสันติวิธี ฟังดูไม่น่าจะใช้สิ่งที่ไปด้วยกันอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสังคมไหนและสมัยใดก็ตาม เนื่องจากความรู้
ความคิด ความเข้าใจที่เราเคยชิน ค้นเคยกันมาอย่างนาน มักถูกกดทับจากฐานความรู้และวิธีคิดแบบสมัยใหม่ (Modern) โดย
ผ่านงานบันทึกหรืองานเขียนทางประวัติศาสตร์ในกรอบยุครัฐชาติ (Nation-State) จำนวนมาก ซึ่งคงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า
ความรู้และการผลิตซ้ำความรู้เรื่องเกี่ยวกับทหารที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อคนจำนวนมาก ล้วนถูกสร้างสถาปนาและนำเสนอ
ในกรอบของการใช้กำลัง/อาวุธ การสงครามและการรบเป็นกระแสใหญ่ ดู Boulding, Elise., *Cultures of Peace: The Hidden
Side of History*. (New York: Syracuse University Press, 2000).

กันในเดือนเหล่านี้ ขอยกตัวอย่าง แนวคิดและปรัชญาของซุนจื๊อที่คนไทยมักคุ้นชื่อในนาม ซุนวู (Sun Wu) หรือ ซุนซี (Sun Tse) นักการทหารชาวจีน ผู้เขียนตำราพิชัยสงครามอันเลื่องชื่อ¹² ในตำราพิชัยสงครามนี้มีเนื้อหาสาระรวม 13 บทด้วยกัน และสาระสำคัญในนั้น ซุนจื๊อก็ได้เสนอแนวคิดเรื่องสันติภาพเป็นเป้าหมายสูงสุดของการทำสงคราม และได้เน้นแนวทางสันติวิธีเป็นหลัก การรบชนะที่มีเกียรติชั้นเลิศ คือ การเอาชนะข้าศึกด้วยยุทธศาสตร์หรือการชนะโดยปราศจากการรบนั่นเอง¹³

แนวคิดการชนะข้าศึกด้วยยุทธศาสตร์หรือการชนะโดยปราศจากการรบนั้น อาจดูเป็นเชิงอุดมคติจนเกินไป ซึ่งอาจไม่เคยเกิดหรือมีความเป็นไปได้น้อยมากในทางความเป็นจริงก็ได้ แต่แนวคิดนี้ก็กลับสะท้อนหลักปรัชญาของซุนจื๊อด้านสันติภาพและสันติวิธีเป็นอย่างดี หลักปรัชญาการไม่นิยมสงครามและไม่นิยมการใช้ความรุนแรงของซุนจื๊อนี้ จะปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นอีก เมื่อ

ซุนจื๊อเน้นให้ผู้นำทหารหลีกเลี่ยงการเป็นฆ่าผู้คนในการทำสงคราม โดยเปรียบเทียบการชนะโดยการเป็นฆ่าผู้คนอย่างมหาศาลเป็นเพียงการชนะธรรมดาๆ เหมือนกับที่เราทุกคนก็สามารถมองเห็นดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ได้ ความว่า “การกระตุกผมที่ขี้อยู่ไม่ได้เป็นเครื่องบ่งว่า มีกำลังที่เข้มแข็ง การที่สามารถมองเห็นดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ก็ไม่ได้บ่งว่ามีตาอันแหลมคม การที่สามารถได้ยินเสียงฟ้าร้อง ก็มีได้หมายความว่าหูฉันใดก็ฉันนั้น ชัยชนะที่ผู้ใดก็ตามสามารถปราบจักรวรรดิได้โดยการเป็นฆ่าผู้คนอย่างมหาศาล ก็มิได้มีคุณค่าต่อการสรรเสริญ”¹⁴ ดังนั้นแม้ซุนจื๊อเป็นนักการทหารที่ยิ่งใหญ่ แต่สิ่งที่เขาเขียนไว้ในตำราพิชัยสงครามนั้น กลับสะท้อนแนวคิดและปรัชญาด้านสันติภาพ และการชนะในแนวทางสันติวิธี คือสุดยอดแห่งการสงครามและการรบ โดยเน้นให้ผู้นำทหารทั้งหลายหลีกเลี่ยงการทำสงครามและหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธี¹⁵

¹² ดูงานแปล เช่น วุฒิชัย มูลศิลป์ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (แปลและเรียบเรียง) *ตำรายุทธศิลป์ วิทยาการทหารฉบับเก่าแก่ที่สุดของจีนรวบรวมเมื่อ 500 ปี ก่อน ค.ศ.* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดินอ้อ, 2532).

¹³ แนวทางสันติวิธีเป็นหลักการรบชนะที่มีเกียรติชั้นเลิศนั้น ซุนจื๊อได้เสนอไว้ในบทที่ 3 และบทที่ 4 โดยในบทที่ 3 นั้น ซุนจื๊อเริ่มต้นไว้ว่า “การทำให้ศัตรูยอมแพ้ย่อมดีกว่าการทำลายล้างศัตรู ไม่ว่าจะเป็นระดับรัฐ กองทัพ กรม กองร้อย หรือแม้แต่เพียงหมู่เดียว การพิชิตข้าศึกโดยไม่ต้องทำสงคราม คือ ความสำเร็จยิ่งใหญ่ยิ่งกว่าการสู้รบที่ได้รับชัยชนะในทุกสมรภูมิ” และซุนจื๊อได้ขยายความต่อไปในเรื่องการชนะข้าศึก มีอยู่ 4 วิธีการใหญ่ด้วยกัน ใน 4 วิธีการนี้ การชนะด้วยยุทธศาสตร์หรือการชนะโดยปราศจากการรบถือกันว่าเป็นที่พึงปรารถนาสูงสุด ความว่า “รูปแบบที่สูงที่สุดของผู้นำทางการทหารก็คือ การเอาชนะข้าศึกด้วยยุทธศาสตร์ วิธีการที่ตีรองลงมาก็คือ การกลืนข้าศึกโดยการเป็นพันธมิตร วิธีการที่ตีรองมาเป็นอันดับสามคือ การเอาชนะข้าศึกในสมรภูมิ ส่วนอันดับสุดท้ายที่ไม่น่าพอใจนักก็คือ วิธีการเอาชนะชนะด้วยการล้อมเมือง” เหตุผลที่ซุนจื๊อยกย่องการเอาชนะข้าศึกด้วยยุทธศาสตร์เป็นอันดับสูงสุดอาจเพราะเห็นว่าเป็นการสงครามที่ไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับพลเมืองทั้งสองฝ่าย ต้องเผชิญกับความทุกข์และการตาย ด้วยเป็นสงครามที่ไม่มีรบหรือไม่มีการใช้กำลัง อาวุธและหรือความรุนแรงนั่นเอง โดยกล่าวว่า “การมียุทธศาสตร์ที่ชาญฉลาดผู้นำที่มีความชำนาญสามารถที่จะพิชิตข้าศึกได้โดยไม่ต้องทำการรบยึดเมืองได้โดยไม่ต้องทำการล้อมและผนวกรัฐเข้ามาได้โดยไม่ต้องทำสงครามที่ยืดเยื้อ ผู้นำชาญฉลาดเหล่านี้สามารถควบคุมจักรวรรดิได้ โดยไม่ทำให้ไพร่พลต้องเสี่ยงภัย หรือได้ชัยชนะอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ต้องทำให้ไพร่พลต้องอดโรย

¹⁴ บทที่ 4 ว่าด้วยยุทธวิธี

¹⁵ เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรงพิชัยสงครามของซุนจื๊อจากบรรดาผู้รอบรู้ทั้งหลายในหลายวงกรด้วยกัน ทั้งนักการทหาร นักบริหาร นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการทั่วไป ซึ่งมีไม่ต่ำกว่า 150-160 ชิน (เช่นในรูปแบบบทความทางหนังสือพิมพ์ ข้อเขียนเชิงวิชาการ หรือสารคดี ตามวารสารต่างๆ งานแปลและเอกสารประกอบการสอน ฯลฯ) ยังไม่พบว่ามิได้ให้ความสนใจ หรือหยิบยก

ในสังคมไทยเราเองนั้น ผู้นำทหารไทยที่มีแนวคิดปฏิเสธการใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือก เมื่อเกิดความขัดแย้งในปัญหาต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ชาติ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ ก็ปรากฏให้เห็นจำนวนไม่น้อยตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมา¹⁶ แน่แน่นอนว่าแนวคิดนี้ยังคงเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงยุคปัจจุบันอย่างเด่นชัด ทั้งในระดับนโยบายและเชิงการปฏิบัติการที่เป็นจริง¹⁷ เพียงแต่เรื่องราวของนักรบสันติวิธีตลอดที่ผ่านมานั้นมักถูกทอดทิ้งไว้ในประวัติศาสตร์และยังไม่เคยถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษาวิจัยอย่างจริงจังเป็นเชิงองค์ความรู้ ที่สำคัญยิ่งก็คือ บทบาทและอิทธิพลของนักรบสันติวิธีมักถูกบดบังและหรือกดทับโดยผู้นำทหารอำนาจนิยม ด้วยเหตุเช่นนี้จึงไม่ต้องแปลกใจที่สันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงไม่เคยถูกนำขึ้นมาเป็นนโยบายหลักของรัฐในการบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในสังคมไทย จวบจนกระทั่งสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ อาจนับเป็นครั้งแรกที่แนวทางสันติวิธีได้รับการปรับขึ้นเป็นหัวใจหลักในการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญแห่งชาติ ดังที่สะท้อนออกมาในรูปของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐมนตรี ที่ 66/23¹⁸

แนวคิดในการจัดการปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ด้วยหนทางการเมืองและถือว่า สันติวิธีเป็นแนวทางหลัก ตามที่ปรากฏขึ้นในรูป 66/23 นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้นำทหารไทยได้รับอิทธิพลและหรือเรียนรู้จากระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งตามระบอบการปกครองใหม่มีส่วนผลักดันให้รัฐต้องยอมรับการใช้สิทธิใช้เสียงของฝ่ายต่างๆ ในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ดังทยอยปรากฏออกมาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น นับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แม้ว่าผู้นำทหารไทยในสมัย 66/23 ในแง่ตัวบุคคลไม่มีความต่อเนื่องจากรุ่น พ.ศ. 2475 แต่แนวคิดหลักของพวกเขาก็ไม่ต่างไปจากนักรบสันติวิธีในคณะราษฎรทั้งสายทหารบกและทหารเรือ โดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับกติกาของประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธีปฏิเสธไม่ได้ว่าหลักการและนโยบายที่ปรากฏออกมาภายหลัง ไม่ว่าจะ เป็นในรูปของการเมืองนำการทหาร การสร้าง ความสมานฉันท์ทางการเมือง และการเมืองต้องแก้ด้วยการเมืองในปัจจุบันนั้น มีตัวอย่างเป็นรูปธรรมที่เห็นได้มานานแล้ว ทั้งในเชิงแนวคิด

ข้อคิดเรื่องสันติภาพและสันติวิธีเป็นแนวคิดและปรัชญาที่สำคัญและโดดเด่นของนักการทหารชาวจีนผู้นี้ หากมีการศึกษา ประเด็นเหล่านี้อย่างจริงจัง ผู้วิจัยเห็นว่า ชุนจื่ออาจเป็นต้นแบบของนักรบสันติวิธี ซึ่งมียุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ไม่ปฏิเสธการใช้กำลังและอาวุธ แต่การใช้กำลังและอาวุธนั้น ต้องอยู่ในลำดับท้ายๆ หรือเป็นหนทางท้ายสุดของทางเลือก และการบรรลุภารกิจต้องนึกถึงการชนะโดยปราศจากการรบหรือใช้สันติวิธีเป็นลำดับแรกสุด ฉะนั้นวิธีการแรกที่นักรบสันติวิธีคิดและนำไปใช้ ก็คือ การปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หรือการชนะทางยุทธศาสตร์ คือการชนะโดยปราศจากการรบนั่นเอง ดังนั้นแนวคิดนักรบสันติวิธีแบบฉบับของชุนจื่อจึงน่าจะมีประโยชน์ในการศึกษาผู้นำทหารสายพิราบ โดยเฉพาะในกรณีของไทยซึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดปรัชญาและหลักนิยมการทหารของจีนมาอย่างยาวนาน ประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในรายละเอียดในโอกาสต่อไป

¹⁶ ดู วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ *สถานภาพองค์ความรู้สันติวิธีจากพงศาวดารและกฎหมาย* (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

¹⁷ ดังเช่น กองทัพบกภายใต้การนำของพลเอก อุนพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก และหัวหน้าในการแก้ไขสถานการณ์ตามประกาศ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และแถลงการณ์ของกองทัพต่อสถานการณ์การสลายมวลชนโดยตำรวจ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551

¹⁸ สาระสำคัญของคำสั่งนี้ย้ำเน้นต้องแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยหนทางการเมือง และถือว่าสันติวิธีเป็นแนวทางหลักเหนือหนทาง การใช้ความรุนแรงด้วยมาตรการทางทหาร-ตำรวจ

นโยบายและการปฏิบัติของทหาร อย่างน้อยก็เริ่มเห็นได้จากตั้งแต่สมัย พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ในช่วง พ.ศ. 2476-2481 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นช่วงการก่อตัวของนักรบสันติวิธีรุ่นแรกในสมัยประชาธิปไตย

แม้ว่านักรบสันติวิธีรุ่นแรกจะยุติบทบาทลงและล้มหายตายจากไปแล้วก็ตาม แต่มรดกทางแนวคิดและรูปแบบในเรื่องการปฏิเสธการใช้ความรุนแรง ได้ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมของทหารและกองทัพไทยอย่างมั่นคง และแม้ว่าในช่วงต้นของสงครามเย็น เมื่อนักรบอำนาจนิยม อันได้แก่ กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม (แปลก ชิตตะสังคะ พ.ศ. 2440-2507) และคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ทั้งกลุ่มจอมพล ผิน ชุณหะวัณ กับพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับจอมพล ถนอม กิตติขจร มีชัยชนะเหนือกลุ่มนักรบสันติวิธีอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2495 ประกอบเข้ากับการเข้ามามีบทบาทของมหาอำนาจ โดยเฉพาะอิทธิพลในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ความรุนแรง ในการปราบปรามฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ของค่ายโลกเสรี ตะวันตก นำโดยสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาครอบงำกลุ่มผู้นำทหารและกองทัพไทยโดยรวมมากยิ่งขึ้น¹⁹ ซึ่งแน่นอนว่าก็ยิ่งกดทับบทบาทและอิทธิพลของนักรบสันติวิธีและบดบังทางเลือกอื่นๆ เช่น การใช้ความรุนแรงทั้งในเชิงนโยบายและระดับการปฏิบัติการให้ลดน้อยถอยลงไปทุกขณะ แต่พลังแห่งการครอบงำของนักรบอำนาจนิยมและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ก็มีได้เบ็ดเสร็จและทรงพลานุภาพจนต่อต้านมิได้

ในที่สุด แนวคิดในการจัดการปัญหาความขัดแย้งในระดับต่างๆ ด้วยหนทางการเมืองและถือว่าสันติวิธีเป็นแนวทางหลักนั้น ก็หวนกลับมา มีบทบาทและอิทธิพลอีกครั้งในต้นทศวรรษ 2520 และทวีความสำคัญยิ่งๆ ขึ้นใน 2 - 3 ทศวรรษถัดมา โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบัน ภายใต้นโยบายการสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมือง เนื่องจากปัจจัยทั้งภายในและนอกเป็นแรงผลักดันร่วมกัน กล่าวคือ การหวนกลับมาของแนวทางสันติวิธีนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากความขัดแย้งและการผ่อนคลายของโลกค้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งตามมาด้วยการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น แต่อีกส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากกระแสภายในของสังคมไทยเราเอง คือการเติบโตขึ้นของภาคประชาสังคม (Civil Society) ในฐานะแกนนำสำคัญยิ่งบนเวทีการเมืองประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ภาครัฐก็มีบทบาทสำคัญในการตอบรับต่อกระแสนั้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการปรับตัวภายในกองทัพ ซึ่งแน่นอนว่าการปรับตัวไปสู่กระแสนั้นได้อย่างทันทั่วทั้งที่ เป็นเพราะว่าภายในกองทัพเองก็มีความรู้และวัฒนธรรมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในลักษณะเช่นนี้เป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว โดยมีความคิดและประสบการณ์ของนักรบสันติวิธียุคแรกๆ เป็นต้นแบบให้กับผู้นำทหารรุ่นหลัง ทั้งในด้านการปรับแนวทางสันติวิธีขึ้นเป็นนโยบายแห่งชาติ และการนำไปประยุกต์ใช้ในทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระดับต่างๆ จึงทำให้สันติวิธีกลายเป็นกระแสสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน²⁰

¹⁹ ดูงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในช่วงนี้ เช่น Fineman, Daniel. *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958*. (Honolulu: University of Hawaii Press, 1997).

²⁰ ดังที่กล่าวมาแต่ต้นแล้วในเรื่องประกาศภาวะฉุกเฉิน และพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ก็ได้เน้นย้ำ “บอกตลอดว่าข้าราชการของรัฐไม่ว่าทหาร ตำรวจ ต้องใช้ขันติในการแก้ปัญหา มากกว่าการใช้กำลัง” ดู “ผบ.ทบ. “ย้ายจุดยืน อยู่ตรงกลาง-ใช้เจรจา-ข้างประชาชน มติชนรายวัน” วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2551 ปีที่ 31 ฉบับที่ 11134.

ทหารกับสันติวิธี

ถ้าเรามองเห็นและยอมรับว่า ทหารเองก็เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้สันติวิธีกลายเป็นกระแสสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน เราย่อมมีจุดเบื้องต้นร่วมกันว่า ทหารกับสันติวิธีนั้นไปกันได้ แต่คงมีคำถามตามมาอีกมาก เป็นต้นว่า ใครบ้างคือนักรบสันติวิธี หรือผู้นำทหารท่านใดที่มีความคิดและยืนหยัดอย่างหนักแน่นในแนวทางสันติวิธี ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ความคิดของพวกเขาแตกต่างไปจากนักคิดสันติวิธีของพลเรือนหรือไม่ อย่างไร และการต่อสู้ของนักรบสันติวิธีปรากฏให้เห็นในลักษณะใด มีรูปธรรมอะไรบ้าง และมีการสานต่อมาในยุคหลังอย่างไร ที่สำคัญคือ ถ้าเราจะยอมรับหรือบันทึกรฐานะทางประวัติศาสตร์ของพวกเขา เราจะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาให้อยู่ตรงไหนในกรอบใหญ่ของแนวคิด/ทฤษฎีสันติวิธีทั้งในระดับสากลและของนักคิดไทยเราเอง และท้ายที่สุดมรดกของนักรบสันติวิธีมีคุณค่าหรือมีความหมายต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และหรือให้ข้อคิด/ประโยชน์ในเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรงต่อสังคมไทยอย่างไรบ้าง ทั้งในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ เชิงความรู้ทางวิชาการและการปฏิบัติในชีวิตจริง

หากเราก้าวผ่านคำถามเบื้องต้นในข้อแรกนั้นไปได้แล้ว คือ ทหารกับสันติวิธีไปกันได้ คงยอมรับและเห็นพ้องตรงกันในระดับหนึ่งว่า คำถามต่าง ๆ ที่ตามมาล้วนน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเท่ากับเป็นการกระโดดข้ามจากฐานความรู้ชุดเก่าแล้วเปิดมุมมองสร้างฐานวิธีคิดใหม่ในการศึกษาทหารไทยและสันติวิธีนั่นเอง เพียงแต่ในกระบวนการกระโดดข้ามความรู้เก่านั้น บันไดขั้น

แรกที่เราจะต้องก้าวให้พ้น เพื่อเข้าใจเข้าถึงทหารและสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่างๆ นั้น ต้องเริ่มจากการคิดแบบทหารให้ได้ก่อน จึงจะช่วยให้เข้าใจความคิดของทหารโดยรวม และผู้นำทหารทั้งฝ่ายอำนาจนิยมและนักรบสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีร่วมกันได้

การเรียกร่องวิธีคิดเช่นนี้แต่ต้น เหตุผลหลักคงมิใช่เป็นเพียงเพราะกระทำตามแบบเดียวกับวิธีการที่นักวิชาการโดยทั่วไปร้องขอไว้ เมื่อต้องการศึกษาวิจัยความคิดของกลุ่มอื่นๆ ในสังคม แต่เป็นเพราะนั่นคือหนทางที่ดีที่สุดในการเข้าใจและเข้าถึงกลุ่มคนที่เราต้องการจะเรียนรู้ ด้วยการทำให้พวกเขามีโอกาสเล่าเรื่องราวหรือได้ตอบคำถามเหล่านั้นด้วยตนเองโดยเลือกสรรใช้วิธีวิทยา (Methodology) ที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษและเหมาะสมให้เข้ากับนักรบสันติวิธี ผู้ซึ่งสามารถจะถ่ายทอดเรื่องราวของพวกเขาผ่านออกมาอย่างเป็นระบบระเบียบและถูกต้องตามหลักวิชาการ ในงานวิจัยนี้ได้เลือกวิธีการที่เรียกกันตามภาษาอังกฤษว่า "Prosopography"²¹ ซึ่งเป็นวิธีวิจัยที่จะช่วยค้นหาและตอบคำถามหลักของงานวิจัยนี้ได้เป็นอย่างดี

คำถามหลักของการวิจัย

คำถามหลักของงานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาคำตอบในระดับลึก สำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้นำทหารไทยในเรื่องสันติวิธีและความรุนแรง โดยเฉพาะตัวแปรที่ทำให้ทหารคิดหรือมีแนวโน้มที่จะคิด และมองการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นทางออกในการจัดการกับปัญหา

²¹ คำนี้ในภาษาไทยยังไม่มีคำแปล จึงใช้ทับศัพท์ไปก่อน หากต้องการทราบว่ามีสาระสำคัญอย่างไร มีการศึกษาใช้วิธีการนี้มานานแล้วเท่าไร ได้รับความนิยมใช้กว้างขวางเพียงใด เพราะเหตุใด และทำไม? สามารถใช้วิธีค้นหาลำบากจาก <http://en.wikipedia.org/wiki/Prosopography>

ความขัดแย้งต่างๆ เมื่อต้องเผชิญกับมัน โดยมุ่งพิจารณาที่เงื่อนไขด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ ตัวความคิดและประสบการณ์การต่อสู้ของผู้นำทหารสายสันติวิธีว่า พวกเขามีตัวแปรภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจพื้นฐานแบบใด ตัวแปรสภาพแวดล้อมนี้มีความสัมพันธ์กับความคิดของพวกเขาอย่างไร ที่สำคัญคือตัวความคิดและประสบการณ์การต่อสู้ของพวกเขา มีลักษณะเด่นอันแตกต่างไปจากผู้นำทหารสายนิยมอำนาจหรือความรุนแรงตรงไหน และมีความหมายอย่างไรในบริบทของการเมืองไทยสมัยใหม่

หากแยกคำถามหลักข้างต้นออกเป็นส่วนๆ จะมี 3 ส่วนย่อยซึ่งสัมพันธ์กันและกัน ดังนี้

1. เริ่มจากต้องการแสวงหาว่า อะไรเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีบทบาทและอิทธิพลทำให้นักรบสันติวิธีคิดและเชื่อมั่นกับปฏิบัติการไร้ความรุนแรง และปัจจัยพื้นฐานนี้มีเพียงหนึ่งเดียวหรือหลายตัวแปร หากมีหลายตัวแปร ตัวแปรเหล่านั้นเป็นอิสระจากกัน หรือประกอบกันอย่างสลับซับซ้อน และทำงานอยู่ภายใต้เงื่อนไขแบบใด?

2. แนวทางสันติวิธีในความคิดและความเข้าใจของกลุ่มผู้นำทหารไทยนั้น มีลักษณะอย่างไร มีความเหมือนและต่างทั้งในเชิงแนวคิดและรูปแบบไปจากทฤษฎีของนักคิดสากลและของไทยตรงไหนและอย่างไร ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจที่เชื่อว่า แนวคิดสันติวิธีก็เช่นเดียวกับแนวคิดอื่นๆ คือมีความหลากหลายและเป็นไปไม่ได้ที่จะมีใครหรือสำนักคิดไหนจะผูกขาดการนิยามหรือชี้ความถูกผิดแต่เพียงฝ่ายเดียว

3. การไม่ใช้ความรุนแรงของนักรบสันติวิธีนั้น มีความหมาย (meanings) อย่างไร ในสังคมการเมืองไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยและการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในมิติและระดับต่างๆ ทั้งในระดับภายในกลุ่มชนชั้นนำด้วยตนเอง กลุ่มในภาครัฐกับนายทุน และรัฐกับภาคประชาชน และปัญหาความขัดแย้งทั้งในเชิงอุดมการณ์และในเชิงศาสนาหรือชาติพันธุ์หรือกับชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะกับชาวมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้

แนวทางใหม่ของการศึกษา

จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมพบว่าเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำถามหลักทั้งสามประการซึ่งสัมพันธ์กันนี้ ยังไม่เคยมีใครทำการศึกษาวิจัยมาก่อน²² ทั้งในแวดวงนักวิชาการของต่างประเทศและของไทยเราเอง งานวิจัยนี้จึงต้องเริ่มต้นจากศูนย์ทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการ กล่าวคือ เพื่อที่จะตอบคำถามหลักเหล่านั้น งานวิจัยนี้นอกจากต้องเปลี่ยนมุมมองจากแบบเก่าแล้ว ในขณะเดียวกันก็ต้องเสาะหาวิธีการใหม่เช่นกัน ฉะนั้นงานวิจัยนักรบสันติวิธีนี้จึงมีความใหม่ในตัวเองสองด้านที่พัฒนาควบคู่ไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ การสร้างฐานวิธีคิดและความรู้ชุดใหม่ และในเชิงการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยหรือวิธีการวิเคราะห์ใหม่ในแวดวงของไทยศึกษา (Thai Studies) อีกนัยหนึ่งคือ การศึกษานี้มีลักษณะเด่นอันแตกต่างไปจากงานวิจัยไทยศึกษาที่ผ่านมา 2 ประการใหญ่ด้วยกัน คือ

²² การวิจัยในหัวข้อนี้ คือ นักรบสันติวิธี : ความคิดและประสบการณ์ของผู้นำทหารไทย ผู้วิจัยได้รับการทบทวนจากร.ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักคิดและนักวิชาการด้านสันติวิธี ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างโดดเด่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

1. งานวิจัยนี้อาจถือเป็นงานชิ้นแรกๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับนักบริหารสันติวิธี หรือประเด็นเรื่องสันติวิธีในกลุ่มผู้นำทหารไทย โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้นำทหารยุคแรกๆ ที่มีบทบาทและอิทธิพลในเชิงการริเริ่มเสนอแนวคิด นโยบาย รูปแบบและการต่อสู้ด้วยแนวทางสันติวิธี รวมทั้งความพยายามในการต้านทานการใช้ความรุนแรงของรัฐไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ฉะนั้นนอกจากจะเป็นงานบุกเบิกแล้ว ที่สำคัญงานวิจัยนี้กำลังสร้างฐานวิธีคิดและความรู้ชุดใหม่ในการวิจัยเกี่ยวกับทหารไปในตัวด้วย และอาจขยายไปสู่การศึกษาวิจัยทหารใหม่ในเชิงสถาบัน/ ความเป็นอาชีพของทหารเอง ซึ่งเป็นไปได้ว่า ด้วยมุมมองและฐานวิธีคิดใหม่นี้ น่าจะช่วยให้เราสร้างองค์ความรู้อีกชุดที่มีความเข้าใจทหารไทยมากกว่าเพียงการมองและวิเคราะห์ผ่านประเด็นการปฏิวัติรัฐประหารและหรือผ่านกลุ่มผู้นำสายอำนาจนิยมเท่านั้น ดังที่นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศส่วนมากมักนิยมใช้และอธิบายตามแนวทางนั้นตลอดมา²³

2. งานวิจัยนี้เป็นงานบุกเบิกในการนำวิธีการศึกษาแบบ “Prosopography” เข้ามาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ที่ผู้นำและการเมืองไทยสมัยใหม่ ซึ่งเท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบทวนเชิงวรรณกรรมหรือสำรวจเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์

ทั้งในวงวิชาการไทยและต่างประเทศโดยเฉพาะตะวันตก พบว่ายังไม่มียุทธศาสตร์งานใดใช้วิธีการ “Prosopography” ในการศึกษาของกลุ่มผู้นำและการเมืองของชนชั้นนำ (Elite) ไทย ทั้งกลุ่มพลเรือนหรือทหารก็ตาม นั่นก็หมายความว่า นอกจากงานวิจัยนี้เป็นงานนำเอาวิธีการใหม่ (แต่เก่าจากที่อื่น) มาประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการศึกษาเรื่องของไทยแล้ว ยังเท่ากับว่าเป็นการเปิดโลกกว้างให้แก่แวดวงวิชาการของไทยศึกษา อย่างน้อยก็ในเชิงการรับหรือเรียนรู้วิธีการศึกษาวิจัยที่ไม่คุ้นเคยและอาจเห็นว่าเป็นเพียงระเบียบวิธีแบบธรรมดาๆ แต่วิธีการนี้ก็กลับมีพลังอำนาจในการอธิบายทางวิชาการอย่างมีน้ำหนัก หากรู้จักใช้และหรือใช้มันให้เป็น²⁴

Prosopography เป็นวิธีการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่มีลักษณะเฉพาะในตัวเอง ด้วยการเน้นปัจจัยภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ และสายสัมพันธ์ทางสังคม (connections) ในทุกมิติ รวมทั้งความคิด ประสบการณ์และวัฒนธรรมของบุคคลและกลุ่ม เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางการเมืองและสังคม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลที่มักได้รับความนิยมนำมาศึกษาด้วยวิธีการนี้คือ กลุ่มชนชั้นนำ (Elite) ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไป เพราะมีการนำวิธีการนี้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษากลุ่มบุคคลต่างๆ

²³ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทหารไทยในวงวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ยังคงวนเวียนในประเด็นเก่าๆ เสมอ เพราะตั้งอยู่บนฐานวิธีคิดแบบเดิมที่เน้นแต่ประเด็นทหารกับการเมืองหรือการเมืองกับทหารเป็นหลัก โดยส่วนมากหรือแทบทั้งหมดศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจทหารผ่านประเด็นทางการเมือง เรื่องประชาธิปไตย ยังไม่มีการศึกษาวิจัยทหารไทยในเชิงสถาบันโดยตรง

²⁴ ผู้วิจัยเคยใช้วิธีการนี้ในการศึกษากลุ่มผู้นำไทยสมัยใหม่ 4 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มเจ้านาย (the royal family) กลุ่มขุนนางเก่า (the aristocracy) คณะราษฎร (the People’s Party or the new elite) และกลุ่มผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่ง (the MPs or the local elite) โปรดดูรายละเอียด ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของผู้วิจัย Sorasak Ngamcachonkulkid, “The Seri Thai Movement: The First Alliance Against Military Authoritarianism in Modern Thai History” (Ph.D. diss, University of Wisconsin-Madison, 2005).

หลากหลายมากขึ้น เช่น พวกนักปฏิวัติ ได้แก่ สมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ในรัสเซียหรือยุโรป หรือกลุ่มสาขาวิชาชีพอื่น ๆ เช่น กลุ่มนักกฎหมาย ทนายความ กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มทหารที่จบการศึกษา รุ่นเดียวกัน และที่กำลังได้รับความนิยมมาก คือ กลุ่มสตรีในขบวนการปฏิวัติหรือพรรคคอมมิวนิสต์ ทั้งในทางประวัติศาสตร์ของยุโรปและประเทศโลกที่สาม²⁵

งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเปรียบเทียบ ปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งความคิด วัฒนธรรมและประสบการณ์ทางการเมืองของกลุ่มทหารทั้งภายในคณะราษฎรด้วยตนเอง และที่ไม่ใช่สมาชิกคณะราษฎร โดยใช้วิธีการ “Prosopography” เป็นระเบียบวิธีวิจัยหลักในการศึกษาภูมิหลังของผู้นำทหารไทย ทั้งทหารบก ทหารเรือและทหารอากาศ จำนวน 120 นาย ประกอบด้วย นักรบสันติวิธี จำนวน 60 นายและนักรบอำนาจนิยม 60 นาย โดยจะประยุกต์วิธีการ Prosopography นี้ทั้งแบบ classical นำโดย Sir Lewis Namier ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์การเมืองอังกฤษที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดคนหนึ่ง²⁶ และแบบ modern เช่น งานของ Timothy Tackett ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยการปฏิวัติที่ดีที่สุด²⁷ เป็นวิธีการในการศึกษาภูมิหลัง ความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของนักรบสันติวิธีและผู้นำทหารสายอำนาจนิยม/นิยมความรุนแรง ทั้งนี้เพื่อค้นหาตัวแปรพื้นฐานที่สามารถจะช่วยอธิบายได้ว่า เพราะเหตุ

ใด ผู้นำทหารส่วนหนึ่งจึงมีลักษณะเด่นและมีแนวโน้มไปทางอำนาจนิยม/นิยมการใช้ความรุนแรง ในขณะที่ผู้นำทหารอีกส่วนหนึ่งกลับมีลักษณะตรงข้ามและหันมาใช้แนวทางสันติวิธีแทน อีกนัยหนึ่งคือ การยอมรับหรือไม่ยอมรับแนวทางสันติวิธีและประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้นำทหารอย่างไร

Prosopography ของผู้นำทหารไทย

ผู้นำทหารไทยส่วนที่อาจจัดอยู่ในกลุ่มนักรบสันติวิธีนั้น งานวิจัยนี้ได้เน้นผู้นำทหารสำคัญจำนวน 60 นาย ประกอบด้วย 4 ส่วนย่อย ได้แก่ กลุ่มทหารบกซึ่งมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา สมาชิกแกนนำส่วนใหญ่คือนายทหารอาวุโสของคณะราษฎร และกลุ่มพลโท หลวงสิงหนาดโยธารักษ์ และนายทหารเสนาธิการทหารรุ่นหนุ่ม-เสรีไทย ส่วนอีก 2 กลุ่มนั้นเป็นทหารเรือ ได้แก่ กลุ่มทหารเรืออาวุโส นำโดย พลเรือโท พระยาราชวังสัน และกลุ่มทหารเรือรุ่นหนุ่มในคณะราษฎร ภายใต้การนำของ พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน สำหรับกลุ่มนักรบอำนาจนิยม มีจำนวน 60 นายเช่นกัน ประกอบด้วย 3 ส่วนย่อย ส่วนแรก คือ กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมาชิกส่วนมากมาจากนายทหารรุ่นหนุ่มของคณะราษฎร และคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 แบ่งเป็นอีก 2 ส่วน สมาชิกส่วนมาก คือ กลุ่มจอมพลผิน ชุณหะวัณ-พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์-

²⁵ ดู Lawrence Stone, “Prosopography,” *Daedalus* 100 (1971): 69-85; and Sorasak Ngamcachonkulkid, “The Seri Thai Movement: The First Alliance Against Military Authoritarianism in Modern Thai History” (Ph.D. diss., University of Wisconsin-Madison, 2005), Chapter 1.

²⁶ Namier, Lewis. *The Structure of Politics at the Accession of George III*. 2nd ed. London: Macmillan & Co Ltd, 1963 and *England in the Age of the American Revolution: Vol. I*, 2nd ed. London: Macmillan & Co Ltd, 1961.

²⁷ Tackett, Timothy. *Becoming a Revolutionary: The Deputies of the French National Assembly and the Emergence of a Revolutionary Culture (1789-1790)*. Princeton: Princeton University Press, 1996.

จอมพล ถนอม กิตติขจร กลุ่มหลังสุดนี้ส่วนมากเป็นนายทหารที่มีอายุน้อยกว่าสมาชิกคณะราษฎร และจะมีบทบาททางการเมืองต่อเนื่องนับจากหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ในการศึกษาภูมิหลังของผู้นำทหารจำนวน 120 คนนั้น ผู้วิจัยเน้นตัวแปรด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ 4 ปัจจัยหลักด้วยกัน ได้แก่ ฐานะทางครอบครัว ภูมิลำเนาเกิด เชื้อชาติ และการศึกษา²⁸ ซึ่งถือเป็นตัวแปรพื้นฐานที่กำหนดหรือบ่งบอกแนวโน้มทางพฤติกรรมของผู้นำทหารในแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ เมื่อรวมภูมิหลังทั้ง 4 เข้าด้วยกันแล้ว สามารถอธิบายบุคคลในฐานะปัจเจกชนและสายสัมพันธ์ของเขากับบุคคลอื่น และกลุ่มผู้คนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสามารถอธิบายพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของบุคคลหรือในฐานะกลุ่ม ซึ่งมักมีแนวโน้มไปตามสถานภาพ ฐานะหรือเงื่อนไขด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ และปัจจัยทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ลักษณะทางจิตวิทยา อุปนิสัย และความสัมพันธ์ทางสังคมระดับต่างๆ (connections) เช่น กลุ่มเพื่อน เครือญาติ หุ้นส่วนทางธุรกิจหรือทางการเมือง ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวแปรเหล่านี้มิได้อยู่โดดๆ แต่มีลักษณะประสานสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและอ้อม ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดแนวโน้มไปในแนวทางสันติวิธีหรืออำนาจนิยม เมื่อผู้นำทหารกลุ่มนั้นมีอำนาจและ

เผชิญกับปัญหาความขัดแย้ง นั่นก็หมายถึงว่า ผู้นำทหารในแต่ละกลุ่มจะมีแนวโน้มทางพฤติกรรม การแสดงออกไปในทิศทางใดในสองทางนั้น เป็นผลสะท้อนมาจากลักษณะของ Prosopography เป็นสำคัญ

Prosopography ของกลุ่มนักรบสันติวิธี ปรากฏผลดังนี้ ฐานะทางครอบครัว ในระดับ แขนงมาจากฐานะดีเกือบ 100% แต่ถ้าเฉลี่ย สมาชิกทั้งหมดมาจากฐานะดี 50% อีก 50% มาจากฐานชั้นกลาง-ล่าง ส่วนบ้านเกิด ในระดับ แขนงอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล 100% แต่หากพิจารณาสมาชิกโดยรวม 70% อยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล สำหรับด้านเชื้อชาติ นักรบสันติวิธี มีความหลากหลายในกลุ่ม ประกอบด้วยเชื้อชาติ ไทยเพียง 60% ส่วนที่เหลือมีจีน เวียดนามและอื่นๆ และการศึกษา ระดับแกนนำจบจากต่างประเทศ 75% ฉะนั้นโดยภาพรวมด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มนี้ แสดงให้เห็นว่า นักรบสันติวิธีมีลักษณะหลากหลายค่อนข้างสูง คือ มาจากทั้งครอบครัวที่มีฐานะดี ปานกลางและระดับล่าง มีประสบการณ์เติบโตอยู่ในแหล่งชุมชนใหญ่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชน ซึ่งประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ และแกนนำส่วนใหญ่ จบการศึกษาจากต่างประเทศ ลักษณะทั้ง 4 ประการนี้จะตรงกันข้ามกับนักรบอำนาจนิยม อย่างชัดเจน

²⁸ 1. ฐานะทางครอบครัว ระหว่างฐานะดี (หมายถึงรวย-ชนชั้นกลาง และระดับสูง เช่น พ่อรับราชการระดับสูง/กลาง ได้แก่ ระดับชั้น หลวง พระและพระยา รวมทั้งพ่อค้าชาวจีนหรือแขก ฯลฯ) กับฐานะไม่ดี (คือ ยากจน-ชนชั้นกลางระดับล่าง เช่น พ่อแม่ทำนา ทำสวน หรือ พ่อรับราชการระดับล่าง ได้แก่ ระดับชั้นขุน ครูประชาบาล พ่อค้าแม่ค้าย่อย) 2. ภูมิลำเนาเกิด สถานที่เกิดและประสบการณ์วัยเด็ก ชุมชนที่เติบโตและการศึกษาระดับประถมและมัธยม ระหว่างกรุงเทพฯ และปริมณฑล (เป็นชุมชนใหญ่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชน ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณี ฯลฯ) กับต่างจังหวัด (ซึ่งมีแนวโน้มเป็นชุมชนเล็กที่ไม่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ตลอดจน ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ) 3. เชื้อชาติ ระหว่าง ไทยกับไม่ใช่ไทย (เช่น จีน แขก เวียดนาม ฯลฯ) และ 4. การศึกษา ระหว่างภายในประเทศ (เฉพาะโรงเรียนทหารบกและเรือในประเทศไทย) กับต่างประเทศ (มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศ เช่น ประเทศในแถบตะวันตก-ยุโรป)

กลุ่มนักรบอำนาจนิยมมีลักษณะทาง Prosography ค่อนข้างเป็นเอกภาพหรือไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ฐานะทางครอบครัว เกือบ 100% มาจากครอบครัวฐานะไม่ดี (มีเพียง 2 รายที่พอรับราชการในระดับพระยา) ส่วนมากมาจากครอบครัวชาวนาชาวสวน และข้าราชการระดับล่าง ส่วนบ้านเกิด สมาชิกส่วนมาก 80% เกิดและเติบโตในต่างจังหวัดและชนบท แน่แน่นอนว่ากลุ่มนี้ประกอบด้วยเชื้อชาติไทยเกือบ 100% (มีเพียง 2-3 รายเป็นแขกและจีน) และที่ไม่น่าประหลาดใจก็คือ เกือบ 100% เช่นกันที่สมาชิกไม่เคยมีประสบการณ์การศึกษาในต่างประเทศ (มีเพียงกรณีเดียว คือ จอมพล ป. พิบูลสงครามที่จบการศึกษาจากฝรั่งเศส) ลักษณะที่ตรงกันข้ามเช่นนี้ น่าจะช่วยนำไปสู่ข้อสรุปเบื้องต้นในระดับหนึ่งได้ว่า ตัวแปรเหล่านั้นมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกในเรื่องสันติวิธีและความรุนแรงของผู้นำทหารอย่างไร ?

ผลการวิเคราะห์เบื้องต้น²⁹

ในขั้นการแปรผลจากตัวเลขไปสู่ข้อสรุปว่า ด้วยสันติวิธีและความรุนแรงนั้น จะเน้นผู้นำทหารในฐานะกลุ่มมากกว่าบุคคล และต้องไม่ลืมว่าสาระสำคัญของการวิเคราะห์นั้น มิใช่พิจารณาเฉพาะตัวแปรทั้ง 4 เท่านั้น แต่หัวใจขึ้นอยู่กับว่า ภายในแต่ละกลุ่มผู้นำทหารนั้น มีความหลากหลายหรือเอกภาพด้วย และนำไปเปรียบเทียบกับกำลังพลหลัก โดยเฉพาะแกนนำของกองทัพในขณะนั้น ๆ อีกชั้นหนึ่ง เพราะเท่าที่ปรากฏมา

แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่น่าสนใจว่า ผู้นำทหารที่มีภูมิหลังทางสังคม-เศรษฐกิจแตกต่างไปจากกำลังหลัก ส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มไปทางสันติวิธีมากกว่าอำนาจนิยม เนื่องจากการมีความหลากหลาย น่าจะช่วยให้เกิดการยอมรับความแตกต่างและการประนีประนอม รวมทั้งการมีข้อเสนอหลายๆ ทางเมื่อเผชิญกับปัญหาความขัดแย้ง ข้อพิจารณาไม่ใช่เป็นเพียงความคิด แต่เป็นบทพิสูจน์ทางประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งได้ให้บทเรียนที่มีคุณค่าประการหนึ่ง นั่นก็คือ ยุคใดที่ผู้นำทหารมีความเป็นเอกภาพสูง ยุคนั้นมักจบลงด้วยระบอบเผด็จการและการใช้ความรุนแรงเสมอ

หากพิจารณาในฐานะที่เป็นกลุ่มมากกว่าตัวบุคคล อาจสรุปได้อย่างกว้างๆ ว่า ผู้นำทหารที่มีแนวโน้มจัดอยู่ในกลุ่มนักรบสันติวิธีนั้น โดยเฉพาะในระดับแกนนำมักมาจากครอบครัวที่มีฐานะดี-ปานกลาง (หรือชนชั้นกลางในระดับบน) เกิดและเติบโตในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชน และมีประสบการณ์กว้างทั้งในและต่างประเทศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเติบโตในครอบครัวที่ฐานะดี มีส่วนได้รับการอบรมที่ดี และมีประสบการณ์ที่ดีเช่นกัน คือไม่เคยผ่านการต่อสู้ดิ้นรนมาก เช่น ไม่ต้องแย่งสิ่งของและอาหารหรืออื่นๆ มากเท่ากับคนที่เติบโตในครอบครัวยากจน โดยทั่วไปคนเหล่านี้จึงมักมีแนวโน้มที่จะมองโลกในแง่ดี ประกอบกับการเติบโตในชุมชนที่ใหญ่และหรือมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีส่วนช่วยทำให้พวกเขามีความเคยชินหรือคุ้นเคยและมีสายสัมพันธ์ทางสังคมใน

²⁹ ผลการวิเคราะห์เบื้องต้นนี้ได้ข้อสรุปเพียงความแตกต่างในระดับพื้นฐาน แต่ความแตกต่างนี้จะไปสัมพันธ์กับเรื่องความรุนแรงหรือสันติวิธีอย่างไรนั้น ต้องพิจารณาในบริบททางการเมืองสังคมในขณะนั้นๆ ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่สามารถนำผลการวิเคราะห์นี้ไปใช้กับกลุ่มทหารอื่นๆ ที่ต่างเวลาหรือบริบท เช่น ไม่สามารถนำผลของการวิเคราะห์จากกลุ่มผู้นำทหารในรุ่นแรกนั้น ไปเป็นสูตรสำเร็จในการวิเคราะห์และจัดกลุ่มผู้นำทหารรุ่นหลังๆ เช่นกลุ่มผู้นำทหารในปัจจุบันอย่างตายตัว เนื่องจากปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ นั้น อาจแสดงความสัมพันธ์หรือมีผลต่อกันแตกต่างไปจากสมัยนักรบสันติวิธีรุ่นแรก

หลายมิติกับผู้คนที่มีความแตกต่างมากกว่าความเหมือนในหลายด้าน ทั้ง ความคิด ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ฯลฯ³⁰ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การได้ไปศึกษาต่างประเทศ ก็มี ส่วนช่วยให้โลกทัศน์กว้างและคุ้นเคยกับความแตกต่างเช่นกัน นอกจากนั้นการไปใช้ชีวิตในต่างแดน โดยเฉพาะในยุโรป แม้จะเป็นช่วงสั้น แต่ก็อาจทำให้เห็นหรือได้ข้อคิดจากมุมมองกว้างขึ้น ทั้งในด้านปัญหาความขัดแย้งและวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ

ฉะนั้นด้วยปัจจัยภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจเช่นนี้ อาจช่วยชี้ให้เห็นแนวโน้มได้ว่าไม่เพียงแต่ทำให้แก่นกรบสันติวิธีเรียนรู้เรื่องการยอมรับความแตกต่างหรือความหลากหลาย แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติอย่างสันติวิธีด้วยคืออยู่รวมกันเข้าเป็นกลุ่มคนที่ยอมรับซึ่งกันและกันในฐานะที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความตั้งมั่นที่จะร่วมกันทำงานสร้างสรรค์อนาคตซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ฉะนั้นปัจจัยภูมิหลังเหล่านี้โดยรวมๆ (ขอเน้นว่าไม่ใช่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเป็นเอกเทศ) ล้วนมีอิทธิพลทั้งโดยตรงและอ้อมที่ทำให้พวกเขาคุ้นเคยกับความหลากหลายและการประนีประนอม จึงเลือกหนทางสันติวิธีเป็นทางออกในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง

นอกจากนี้ยังมีตัวแปรอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจเมื่อพิจารณานักกรบสันติวิธีในฐานะกลุ่ม คือสมาชิกในกลุ่มนี้มีความหลากหลายในตัวของกลุ่มเอง

และในกองทัพด้วย จึงคุ้นเคยกับการแลกเปลี่ยนถกเถียง ถ่วงดุลภายในกลุ่มและกองทัพ ฉะนั้นโดยธรรมชาติแล้วพวกเขาจึงเคยชินและยอมรับความแตกต่างหรือเอกภาพบนความหลากหลายและการบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ ในแนวสันติวิธี ทั้งนี้สาเหตุสำคัญก็คือสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่นักกรบสันติวิธีเติบโตขึ้นมานั้น ไม่ได้ถูกปิดกั้นด้วยกำแพงที่แบ่งเขาแบ่งเราอย่างชัดเจนนั่นเอง³¹

ในทางตรงกันข้าม เมื่อพิจารณาในฐานะกลุ่มของนักกรบอำนาจนิยม กลับพบได้เด่นชัดว่าภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มนี้ มีลักษณะเป็นเอกภาพมากกว่านักกรบสันติวิธี คือสมาชิกเกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวที่ยากจนชั้นชั้นกลางระดับล่าง เติบโตและมีประสบการณ์แคบๆ ในชุมชนเล็กๆ ตามต่างจังหวัดและชนบทซึ่งมักเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชาชนส่วนใหญ่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน อันได้แก่ เชื้อชาติไทย และที่สำคัญ คือพวกนี้ไม่มีประสบการณ์จากต่างประเทศเลย ฉะนั้นนักกรบอำนาจนิยมจึงถูกหล่อหลอมขึ้นด้วยสภาพแวดล้อม ที่ก่อกำแพงที่แบ่งกันพวกเขาพวกเขาเด่นชัดและเข้มขันกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับนักกรบสันติวิธี

ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เติบโตขึ้นในลักษณะข้างต้น จะมีผลโดยตรงและอ้อมผลักดันให้ผู้นำทหารกลุ่มนี้หันไปใช้ความรุนแรงเป็นทางออกเมื่อเผชิญกับการต่อสู้และหรือความขัดแย้ง ทั้งนี้

³⁰ มีตัวอย่างการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าผู้คนที่เติบโตหรืออยู่ในเมืองหรือชุมชนที่ใหญ่ เช่น ในเมืองหลวงและหรือเมืองท่าการค้าขาย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์หรือนานาชาติมักทำให้ผู้คนเหล่านั้นคุ้นเคยและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ เช่นกรณีเมืองหลวงเก่าของไทย คือเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นเมืองท่าการค้าขายด้วยนั้น ได้สะท้อนภาพความเป็นนานาชาติออกมาให้เห็นในลักษณะอย่างชัดเจน ดู วรพร ภู่งศ์พันธ์ "ความเป็นสังคมนานาชาติของพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง ค.ศ. 1767" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

³¹ กำแพงที่ว่านี้คือเอกลักษณ์ในระดับต่างๆ ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ "ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์" *สันติศึกษา / วิถีวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคอมมิวนิสต์, 2539), 44-45.

เข้าใจได้ว่าอาจเป็นเพราะการเติบโตในครอบครัวที่ยากจน ซึ่งต้องแก่งแย่งหรือต่อสู้ดิ้นรนค่อนข้างมาก โลกของพวกเขาจึงมักเต็มไปด้วยความรุนแรง จึงมักมองโลกในแง่ร้าย ลักษณะเช่นนี้ในทางจิตวิทยาก็ช่วยอธิบายเสริมว่า เด็กที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นเหยื่อต่อมาโตขึ้นก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรุนแรง ประกอบกับการเติบโตในชุมชนที่เล็ก ๆ ไม่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และจึงไม่มีสายสัมพันธ์ทางสังคมอย่างกว้างขวางเมื่อเติบโตขึ้น ไม่ว่าจะผ่านกลุ่มเพื่อนนักเรียน เครือญาติการแต่งงาน หรือสมาคมธุรกิจการค้า ฯลฯ ทำให้พวกเขาไม่คุ้นเคยกับความแตกต่างและการประนีประนอมเมื่อมีปัญหาความขัดแย้ง กลุ่มนี้จึงไม่มีประสบการณ์ด้านการเจรจาหรือต่อรอง อีกทั้งพวกเขาไม่เคยไปศึกษาต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้พวกเขาดูเหมือนไม่ต่างไปจากสมัยเด็ก ๆ คือยังคงอยู่ในโลกแคบๆ แบบเดิม จึงมักมองสถานการณ์ทั้งหลายจากทัศนะแบบอัตนิยมหรือการมีตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Centration) นั่นเอง ในแง่ของความเป็นอัตนิยมสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความก้าวร้าวรุนแรง ซึ่งนักวิชาการบางท่านสรุปไว้ว่า “ความคิดแบบอัตนิยมในวัยรุ่นและผู้ใหญ่เป็นตัวแปรสำคัญที่รองรับ (Approve) การต่อสู้และในพฤติกรรมกรรมการต่อสู้”³² ฉะนั้นภายใต้สภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมนักรบอำนาจนิยมเติบโตขึ้นนี้ จึงมีอิทธิพลสำคัญที่ทำให้พวกเขาซึ่งมีกำลังและอาวุธอยู่ในมือสามารถใช้ความรุนแรงได้ไม่ยาก หากเกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในและกับต่างประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีตัวแปรอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจ เมื่อพิจารณานักรบอำนาจนิยมในฐานะกลุ่มคือสมาชิกในกลุ่มนี้มีเอกภาพมากในตัวของกลุ่มเองและในกองทัพด้วย จึงไม่คุ้นเคยกับการแลกเปลี่ยน ถกเถียงหรือโต้แย้งภายในกลุ่มและกองทัพ เพราะมีรากฐานความคิด ความเชื่อ ฯลฯ รวมทั้งประสบการณ์เป็นไปในแบบเดียวกัน ซึ่งแน่นอนว่าพวกเขามีลักษณะเป็น “กลุ่มนิยม” (Group-Centeredness) หรือชาตินิยม (Nationalism) หรือเชื้อชาตินิยม (Ethnocentrism) และจึงไม่แปลกใจที่พวกเขาได้ก้าวเป็นผู้นำชาตินิยมในระยะต่อมา ดังเช่น สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากแนวคิดเรื่องชาตินิยมมีความเข้มข้นในกองทัพอยู่แล้ว ก่อนที่นักรบอำนาจนิยมจะก้าวขึ้นสู่อำนาจหลัง พ.ศ. 2475³³

โดยธรรมชาติแล้ว ทหารเคยชินกับวัฒนธรรมการใช้อำนาจและการว่าอะไรว่าตามกันหรือตามผู้นำ จึงมักเปิดโอกาสให้มีการใช้อำนาจเผด็จการและความรุนแรง เมื่อเผชิญกับการทำทลายหรือความขัดแย้ง ที่สำคัญคือ นักรบอำนาจนิยมมักมองความแตกต่างและความขัดแย้งกับชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มใหม่ๆ ในสังคม เช่น การเติบโตขึ้นของภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นสาเหตุนำไปสู่ความแตกแยกทางสังคมและหรือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศชาติเนื่องจากนักรบอำนาจนิยมคือตัวแทนของชนกลุ่มใหญ่ของสังคมนั่นเอง จึงมีแนวโน้มมองกลุ่มอื่นๆ เป็นฝ่ายตรงข้าม

³² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณะ” สันติพิชญ์ / วิถีวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, 2539), 44. ซึ่งเป็นแนวคิดจาก Stagner, Ross., “Egocentrism, Ethnocentrism, and Altracentrism: Factors in Individual and Intergroup Violence”, *International Journal of Intercultural Relations*. Vol.1 No.3 (Fall 1977), 25.

³³ Vella, Walter F. Chaiyo: *King Vajiravudh and The Development and of Thai Nationalism*. (Honolulu: the University of Press of Hawaii, 1978).

หรือเป็นศัตรูไปหมด และมักเป็นศัตรูที่ต้องขจัดมากกว่าร่วมวงได้ โดยมีแนวคิดที่ว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติแบบแคบเป็นฐานรองรับอยู่³⁴

ฉะนั้นด้วยลักษณะภูมิหลังที่แตกต่างอย่างตรงกันข้ามกันนี้ นับเป็นตัวแปรพื้นฐานที่ทำให้ผู้นำทหารกลุ่มอำนาจนิยม คิดและใช้วิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่างไปจากนักรบสันติวิธี ตามข้อสรุปในเบื้องต้นนี้ แม้เราจะตอบอย่างชัดเจนไม่ได้ว่า ตัวแปรเหล่านี้ทำงานกันอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขอะไร ในการกำหนดความคิดและพฤติกรรมของผู้นำทหาร แต่เราคงปฏิเสธได้ยากว่า ตัวแปรเหล่านี้คือ ปัจจัยเบื้องหลังที่ซ่อนความสำคัญในการช่วยอธิบายความแตกต่างระหว่างนักรบสันติวิธีและอำนาจนิยมที่มีบทบาทและอิทธิพลในสมัยประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

ในระบอบประชาธิปไตยนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว มีทางออกในแนวทางสันติวิธีเสมอ แต่การที่ผู้นำทหารนั้นจะตัดสินใจใช้วิธีการใดในสองวิธีดังกล่าว ก็ขึ้นกับว่าผู้นำทหารนั้นมีภูมิหลังและประสบการณ์อย่างไร ด้วยเหตุนี้ปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ เมื่อรวมเข้ากับตัวแปรด้านความคิดและความเชื่อ รวมทั้งประสบการณ์หรือการเรียนรู้ในวัยเด็กที่สะสมกันมา และสายสัมพันธ์ทางสังคมในมิติต่างๆ เมื่อบุคคลนั้นเติบโตขึ้น ก็สามารถใช้เป็นแนวทางอย่างกว้างๆ ในการกำหนดได้ว่า ใครควรจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มใดของนักรบ โดยเราสามารถนำผลการวิเคราะห์จากวิธีการ Prosopography ที่ปรากฏผลแล้วนั้น ไปตรวจสอบในขั้นต่อไป ในเชิงความคิด

และพฤติกรรมการต่อสู้ทางการเมืองของพวกเขาที่ปรากฏเป็นจริงในบริบททางประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่

กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ฐานะของนักรบสันติวิธีจะแจ่มชัดยิ่งขึ้น หากเราพิจารณาความคิดและประสบการณ์การต่อสู้ที่ผ่านมาของพวกเขา โดยเริ่มจากความคิดหลักเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งความคิดที่แตกต่างกันในประเด็นนี้จะกลายเป็นที่มาของสองสำนักแนวคิดในหมู่ทหาร โดยเฉพาะระหว่างแนวคิดที่ตั้งบนฐานของความหลากหลายหรือเอกภาพคือความมั่นคงแห่งชาติ ส่งผลให้นักรบสันติวิธีและนักรบอำนาจนิยม คิดและมองปัญหาความมั่นคงของชาติแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และจะมีผลทำให้การกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาแห่งชาติ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการต่างประเทศ รวมทั้งวิธีการหรือมาตรการเมืองและการปกครองแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยจะสะท้อนออกให้เห็นจากแนวปฏิบัติหรือการกระทำของรัฐบาลทั้งในด้านมาตรการและหรือวิธีการในการจัดการกับปัญหาทางการเมืองที่ไม่เหมือนกันอย่างมีนัยระหว่างแนวทางการใช้กำลัง/ความรุนแรงกับสันติวิธี

ความหลากหลายคือความมั่นคงของชาติ

เมื่อเปรียบเทียบความคิดกับผู้นำทหารอำนาจนิยม กล่าวได้ว่า ฐานความคิดเบื้องต้นที่สำคัญประการหนึ่งของนักรบสันติวิธีมีลักษณะก้าวหน้า โดยพวกเขาองความหลากหลายคือความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ แต่การ

³⁴ ในกรณีนี้มีตัวอย่างหลายครั้งเมื่อผู้นำทหารอำนาจนิยมมีอำนาจ ดูงานวิจัยที่ดี เช่น Bowie, Katherine A., *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand*. (New York: Columbia University Press, 1997); Thongchai Winichakul, *Siam mapped: a history of the geo-body of a nation*. (Honolulu: University of Hawaii Press, 1994).

จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับรากความรู้และวิถีคิดของนักרבสันติวิธีนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการวิเคราะห์หาความคิดหลักของทหารโดยทั่วไปให้ได้ก่อน แล้วทำการเปรียบเทียบหาความแตกต่างของ 2 กระแสความคิดในกองทัพ เพื่อแยกให้ออกจากกันระหว่างนักרבสันติวิธีกับอำนาจนิยม แม้ว่าพวกเขาต่างได้รับการฝึกฝนมาในแบบเดียวกันก็ตาม

อะไรคือฐานความรู้และวิถีคิดหลักของทหาร? คำตอบง่ายนิดเดียว เพราะหน้าที่หลักของทหารผูกพันอยู่กับภารกิจสำคัญของกองทัพคือ การป้องกันเอกราช ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ แต่ในเชิงแนวคิดเรื่อง “ความมั่นคงของชาติ” เป็นประเด็นที่กว้างขวาง ครอบคลุมแทบทุกด้าน ทั้งภายในและภายนอกของประเทศ เช่น การเมืองเรื่องประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวของฝ่ายค้าน ปัญหาชนกลุ่มน้อย และปัญหาคอมมิวนิสต์ ฯลฯ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะแสวงหาความมั่นคงหรือมาตรการป้องกันอธิปไตยของชาติอย่างไร นับเริ่มจากประเด็นพื้นฐานว่า ทหารจะนิยามหาความหมายและการจัดการกับปัญหาความมั่นคง รวมทั้งการกำหนดบทบาทของตนในการบริหารจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร? เพื่อไม่ให้กระทบต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

แน่นอนว่า ทหารเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกฝึกฝนทั้งกายภาพและอุดมการณ์เพื่อรับภารกิจป้องกันเอกราชของชาติโดยเฉพาะ และความมั่นคงแห่งชาติก็ถือได้ว่า เป็นแผนแม่บทสำหรับทหารทุกนาย คือความปลอดภัยของชาติต้องมาเป็นลำดับแรก เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจึงจะบรรลุผล หรือต้องทำอะไรเพื่อเป็นหลักประกันให้กับเอกราชของชาติ ถ้าคิดตามแบบทหาร คำตอบก็คือต้องมีแสนยานุภาพทั้งในด้านกำลังทหารและอาวุธ ด้วยความคิดเช่นนี้ ผู้นำทหาร โดยเฉพาะทหารไทยและทหารของประเทศโลกที่สาม จึงต้องการ

กำหนดนโยบายแห่งชาติให้สอดคล้องกับภารกิจนั้นคือให้ความสำคัญกับกองทัพเป็นหลักเหนือสิ่งอื่นใด ฉะนั้นจึงไม่แปลกใจนักที่แนวทางหรือนโยบายการพัฒนาประเทศจะเน้นหนักในด้านการพัฒนากองทัพ ทั้งในด้านการเพิ่มพูนศักยภาพด้านกำลังและความทันสมัยของอาวุธ ดังนั้นงบประมาณส่วนใหญ่ในแต่ละปีก็ต้องทุ่มเทให้กับกองทัพมากที่สุด การตัดงบหรือคัดค้านงบประมาณของทหารนั้น จะโดยรัฐสภาหรือรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งก็ดี เป็นสิ่งซึ่งผู้นำทหารอาจยอมรับไม่ได้ และอาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในประเด็นเรื่องความมั่นคงแห่งชาติได้เสมอ

แม้ว่าผู้นำทหารโดยทั่วไปไม่กระแสดูความคิดไปในแนวข้างต้น มาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2475 แล้วคืออาจเริ่มเมื่อสังคมนิยมมีสถาบันทหารอาชีพในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาก็ว่าได้ แต่ก็ไม่ใช่ว่าผู้นำทหารทั้งหมดมีความคิดเช่นนั้นเพียงกระแเดียว โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำทหารสายพิราบ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เกี่ยวข้องกับคณะราษฎร และได้มีส่วนร่วมทางการเมืองเมื่อเริ่มเข้าสู่การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ นักרבสันติวิธีมีความเข้าใจและตระหนักดีถึงปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างการใช้กำลังทหารในการเมืองระบอบใหม่ คือจะต้องทำอย่างไรเพื่อให้การจัดการด้านความมั่นคงของทหารเป็นที่ยอมรับและเหมาะสมในระบอบประชาธิปไตยหรือไปกันได้ โดยไม่ขัดกับหลักค้ำประกันในเรื่องสิทธิ เสรีภาพของบุคคลในสังคมไทยจนเกินไป และในท้ายที่สุดต้องไม่ไปขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยที่พวกเขาเองร่วมสถาปนาขึ้น ความเข้าใจและตระหนักนี้สะท้อนให้เห็นจากการกระทำที่พวกเขาแยกออกระหว่างความมั่นคงทางทหารกับทางการเมือง หรือความมั่นคงของรัฐบาลกับของประเทศชาติ

อีกนัยหนึ่งคือ นักบสสันตวิริมองเห็นเส้น ขีดแบ่งระหว่างกิจการของทหารและของการเมือง ออกจากกันนั่นเอง โดยพื้นฐานแล้วพวกเขามอง ประเด็นความมั่นคงแห่งชาติกว้างกว่าหรือต่างไป จากสายอำนาจนิยม โดยเห็นว่า ปัญหาความ มั่นคงแห่งชาติอันเกิดจากปัญหาการเมือง (เช่น ปัญหาประชาธิปไตย) ไม่ใช่เรื่องความมั่นคง ทางทหาร หมายความว่า ความมั่นคงแห่ง ชาติแยกไม่ออกจากปัญหาการเมือง ถ้าแก้ไข ปัญหาการเมืองตก ความมั่นคงก็จะไม่มีปัญหา ที่สำคัญคือความมั่นคงที่ว่านี้ไม่ใช่ความมั่นคง ทางทหาร แต่เป็นความมั่นคงทางการเมืองหรือ การปกครองประเทศ ความมั่นคงทางทหารขึ้น ต่อความมั่นคงทางการเมือง และความมั่นคง ทางการเมืองตั้งอยู่บนความสมานฉันท์และ ประชาธิปไตย นั่นคือต้องให้ความสำคัญกับ การเมืองของประชาชนหรือเสียงของประชาชน ซึ่ง ก็คือกลไกของฝ่ายนิติบัญญัติหรือสภาผู้แทนราษฎร ฉะนั้นสิ่งที่นักบสสันตวิริคิดและกำหนด นโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ จึงไม่ได้คิด และวางมาตรการในกรอบแคบๆ ว่า ความมั่นคง ทหารคือความมั่นคงแห่งชาติอย่างเดียว แต่จะ คิดกว้างกว่านั้น และหันไปพัฒนาหรือผลักดันใน เรื่องอื่นๆ ที่สำคัญ และเป็นการวางรากฐานที่ มั่นคงให้แก่ชาติและสังคม เช่น การพัฒนา เศรษฐกิจ-สังคม หรือการกระจายรายได้และอำนาจ หรือความเป็นธรรมให้กับกลุ่มคนต่างๆ อย่าง ทั่วถึงในสังคม และไม่สนับสนุนความคิดและ ดำเนินนโยบายเชื้อชาติหรือชาตินิยมต่อต้านชน กลุ่มน้อย เป็นต้น เรื่องทั้งหมดนี้ต่างหาก คือสิ่งที่ นักบสสันตวิริเห็นว่าจะช่วยสร้างสรรค์หรือเป็นวิธี สร้างความมั่นคงแห่งชาติที่ยืนยาวอย่างแท้จริง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นักบสสันตวิริไม่มีอุดมการณ์ รักชาติแบบรุนแรง ที่จำกัดเฉพาะเชื้อชาติใดเชื้อ ชาติหนึ่งเท่านั้น แต่จะยอมรับความหลากหลาย

ของกลุ่มชนและเห็นว่าระบอบรัฐธรรมนูญเป็น ระบบบริหารที่ดีในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง เพราะเป็นแนวทางสันติและสามารถรองรับ ปัญหาความขัดแย้งของประชาชนที่มีประโยชน์ และความคิดต่างกันมาตกลงกันได้ โดยอาศัย เวทีสภาผู้แทนราษฎรและกลไกต่างๆ เปิดโอกาส ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแนวทางการพัฒนาระดับต่างๆ ของชาติ

ด้วยลักษณะพื้นฐานด้านแนวคิดเกี่ยวกับการมองความมั่นคงแห่งชาติเช่นนี้ นักบสสันตวิริ จึงให้การยอมรับและช่วยพัฒนาระบอบประชาธิปไตย แม้ที่นักบสสันตวิริจะถูกฝึกฝนและอยู่ภายใต้สภาพ แวดล้อมของวัฒนธรรมอำนาจนิยม แต่ความคิด ของพวกเขาก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับหลักการ อำนาจประชาธิปไตยและพยายามผลักดันให้ หลักการนี้แทรกซึมเข้าไปฝังตัวอยู่ในกองทัพ ดัง จะเห็นได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ของผู้นำทหาร ภายหลัง พ.ศ. 2475 มีที่มาจาก วัฒนธรรม 2 กระแส คือ วัฒนธรรมอำนาจนิยม และวัฒนธรรมอำนาจประชาธิปไตย ซึ่งวัฒนธรรม กระแสหลังนี้จะสะท้อนออกเมื่อนักบสสันตวิริมี บทบาทและอิทธิพลทางการเมือง และเป็นที่มา ของนโยบายการเมืองนำการทหาร

ต้นแบบของการเมืองนำการทหาร

โดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันว่า แนวโน้ม กระแสหลักของการเมืองหลัง พ.ศ. 2475 นั้น แม้ รูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เช่น มีรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งและสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐสภา ฯลฯ แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่า มีการใช้ ความรุนแรงมากกว่าแนวทางสันตวิริ หรือมีการ ใช้กำลังทหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งมาก กว่าอาศัยเวทีการเจรจาตามกระบวนการของ ระบอบการเมืองที่ก่อตัวขึ้นนั้น ดังที่สะท้อนออก มาด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ อย่าง

กว้างขวาง ทั้งในหมู่ผู้นำ (the elites) ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะระหว่างคณะราษฎรกับกลุ่มขุนนางเก่า และพวกนิยมเจ้า และภายในสมาชิกคณะราษฎร ด้วยตัวเอง รวมทั้งผู้นำทหารรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ และภายในรุ่นใหม่เช่นกัน และในระดับรัฐบาลกับประชาชน โดยเฉพาะรัฐบาลทหารกับสื่อมวลชน และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น (the local elite) หรือพวกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่ง (ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน) และในระดับระหว่างประเทศ กับเพื่อนบ้านและมหาอำนาจ เช่น สงครามอินโดจีน-ฝรั่งเศส (พ.ศ. 2483 - 2484) สงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2484 - 2488) และ สงครามเย็น โดยเฉพาะภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา

ภายใต้สภาวะการเมืองดังกล่าว แน่แน่นอนว่า อำนาจและนโยบายส่วนมากมักตกอยู่กับการนำของกลุ่มนักรบอำนาจนิยม แต่ประเด็นที่น่าสนใจในที่นี้ มิใช่คำถามเกี่ยวกับนักรบอำนาจนิยม เช่น อะไร ทำไมและอย่างไร ที่เปิดทางให้ผู้นำสายนี้ก้าวขึ้นมามีบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง หากอยู่ที่ว่า ในท่ามกลางความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงเป็นทางออกนั้น นักรบสันติวิธีมีท่าทีและเสนอแนวทางจัดการกับปัญหาความขัดแย้งนั้นอย่างไร อีกนัยหนึ่งคือพวกเขายึดอะไรเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งเป็นแนวทางที่พวกเขาไม่เพียงใช้ในการต่อสู้ภายในกองทัพเท่านั้น ที่ต้องแย่งชิงการนำกับนักรบอำนาจนิยม แต่ยังใช้เพื่อทำการแข่งขันและต่อสู้กับกลุ่มต่างๆ ในหมู่ผู้นำด้วยกัน อีกทั้งกับผู้แทนฯของประชาชน และการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศด้วย

คำตอบนั้น ชัดเจนว่า นักรบสันติวิธียึดกติกาของประชาธิปไตยเป็นหลัก หรือนั่นก็คือหลักการเมืองนำการทหาร โดยธรรมชาติของนักรบจะไม่ปฏิเสธการใช้กำลังและหรืออาวุธ แต่นักรบสันติวิธีกลับหลีกเลี่ยงไม่ใช้กำลังและอาวุธที่พวก

เขามีอยู่เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นัยนี้แสดงให้เห็นว่า นักรบสันติวิธีเริ่มต้นจากการละทิ้งกระบวนทัศน์ (Paradigm) แห่งการยอมรับความรุนแรง แล้วหันไปพิจารณาทางเลือกอื่น คือ แนวทางการไม่ใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรง อันมีฐานความเชื่อเรื่องอำนาจทางสังคม (ตามระบอบรัฐธรรมนูญ) ดำรงอยู่ได้ เพราะมีการยอมรับข้อพิง (รัฐบาล) และการต่อสู้ทางการเมืองเกือบตลอด 20 ปีแรกภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญนั้น นักรบสันติวิธีก็ได้แสดงแบบอย่างการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นรูปธรรมประกอบความคิดของพวกเขาอย่างชัดเจน การกระทำเช่นนี้ทำให้ความหมายของนักรบสันติวิธีกระจ่างชัดและเป็นจริงขึ้น ในฐานะต้นแบบของการเมืองนำการทหาร

แม้ว่ากำเนิดและพัฒนาการของหลักการนี้ ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งกำหนดให้ปรากฏเป็นนโยบายหลักแห่งชาติอย่างเด่นชัด ทำนองเดียวกับในสมัยหลัง เช่น กรณี 66/23 หรือเพื่อความสมานฉันท์และการเมืองต้องแก้ด้วยการเมืองก็ตาม แต่เป็นหลักการใหญ่ที่พวกเขาโดยรวม นับตั้งแต่กลุ่มทหารเรืออาวุโส นำโดย พลเรือโท พระยาราชวังสัน กลุ่มทหารบก นำโดย พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา และ พลโท หลวงสิงหนาดโยธารักษ์ ไปจนถึงกลุ่มท้ายสุดคือ กลุ่มทหารเรือรุ่นหนุ่มในคณะราษฎร ภายใต้การนำของ พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ได้ร่วมกันยึดมั่นและแสดงให้เห็นเป็นแบบฉบับอย่างชัดเจน ต่อเนื่องและคงเส้นคงวาตลอดในช่วงที่กล่าวนี้

ตามแนวคิดและหลักการนี้ นักรบสันติวิธียึดหลักการสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติเป็นพื้นฐาน แล้วใช้นโยบายการเมืองนำการทหารและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมืองเป็นหนทางปฏิบัติ โดยเน้นการเจรจา โกล่เกลี่ยและประนีประนอม เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ไม่ว่า

ความขัดแย้งนั้นปรากฏขึ้นในรูปของกบฏหรือรัฐประหารที่ดี หรือสงครามกับเพื่อนบ้านหรือระดับโลกที่ดี ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็เน้นการเคารพกติกาของรัฐธรรมนูญและอาศัยกลไกและวิถีทางของระบอบรัฐสภา เป็นแนวทางยุติข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายค้านต่าง ๆ แทนการยึดอำนาจรัฐประหารและหรือการใช้กำลังทหาร ตำรวจเข้าปราบปรามฝ่ายตรงข้าม ซึ่งมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มเจ้านายหรือพวกนิยมเจ้ากลุ่มขุนนางเก่า และพวกอนุรักษนิยม รวมทั้งกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและพวกหัวก้าวหน้า โดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฯที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ฯลฯ

ปฏิเสธไม่ได้ว่าในสมัยเริ่มต้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น นักบสสันติวิธีได้พยายามสร้างกลไกสำหรับระงับปัญหาความขัดแย้งไว้ในวันฉัตรมงคลของทหารและทหารกับการเมือง คือ การเมืองต้องนำทหารและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมือง นั่นคือไม่มีการใช้กำลังเข้าตัดสินปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งก็เท่ากับเป็นการละทิ้งแนวทางการทำปฏิวัติรัฐประหารและการปราบปรามฝ่ายตรงข้าม ในขณะเดียวกันนักบสสันติวิธีก็เป็นผู้ริเริ่มการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมือง กล่าวคือ เมื่อทหารทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แล้ว และรู้อย่างมีความขัดแย้ง โดยเฉพาะกับกลุ่มอำนาจเก่า เช่น กลุ่มเจ้านายซึ่งแน่นอนว่าไม่อาจยอมรับการปกครองแบบใหม่ในทันที ฉะนั้นรัฐบาลก็ต้องใช้ไม้อ่อนบริหารประเทศ หรือการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมือง จากนั้นก็พยายามประคับประคองการเมืองพัฒนาไปสู่การแข่งขันตามระบอบรัฐธรรมนูญ นั่นก็คือ การยอมรับการเมืองในระบอบสภาผู้แทนราษฎร

สันติวิธีตามแนวทางดังกล่าวนั้น ปรากฏเป็นแบบอย่างชัดและต่อเนื่อง นับตั้งแต่หลักบริหาร

ประเทศซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ดังเช่นที่ปรากฏขึ้นในองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีหลายสมัยของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งประกอบด้วยทุกกลุ่มการเมืองในขณะนั้น และการยอมรับบทบาทของฝ่ายค้านหรือเสียงของประชาชน เช่น ในกรณีการคัดค้านงบประมาณทหารของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่ง นำโดย ส.ส.อีสาน ตลอดช่วง พ.ศ. 2476 - 2480 ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาต้องลาออกถึง 2 ครั้ง และยุบสภาผู้แทนราษฎร 1 ครั้ง เนื่องจากแพ้คะแนนเสียงในการลงมติในสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้กลุ่มนักบสสันติวิธียังแสดงตนชัดเจนและกล้าหาญ ทำนองเดียวกับการต่อสู้รูปแบบอารยะขัดขืน (Civil Disobedience) อาทิ การไม่เห็นด้วยกับกรณีการปราบปรามฝ่ายกบฏบวรเดชในปี พ.ศ.2476 โดยเฉพาะกลุ่มทหารเรืออาวุโสและทหารเรือรุ่นหนุ่มของคณะราษฎร การคัดค้านการใช้ศาลพิเศษกรณีคดีประหารชีวิต 18 ศพในปี พ.ศ. 2481 ซึ่งรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้เป็นมาตรการรุนแรงในการปราบปรามฝ่ายต่อต้านเป็นครั้งแรก การคัดค้านกรณีสงครามอินโดจีนในปี พ.ศ. 2483 - 2484 และการเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย ซึ่งไม่เห็นด้วยและเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในวิถีทางสภาผู้แทนราษฎรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่สำคัญคือ นักบสสันติวิธีไม่มีส่วนร่วมในรัฐประหาร พ.ศ. 2490 แต่กลับทำการต่อต้านคณะรัฐประหารหลัง พ.ศ. 2490 ในทางสันติวิธีคือไม่ได้ใช้กำลังในการต่อต้านหรือเข้าร่วมกบฏต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น ในกรณีปี พ.ศ. 2491 (กบฏเสนาธิการทหาร), พ.ศ. 2492 (กบฏวังหลวงนำโดยนาย ปรีดี พนมยงค์) และ พ.ศ. 2493 (การไม่เข้าร่วมสงครามเกาหลี) และจบลงด้วยกบฏ

แมนฮัตตันในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งพวกเขายังคง ยืนยันในแนวทางสันติวิธีและมีผลทำให้กลุ่มผู้นำ ทหารสายนี้ต้องหมดบทบาทและอิทธิพลลงอย่าง ลื่นเชิง³⁵

ฉะนั้น หากพิจารณาในเชิงนโยบายและ การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงที่ปรากฏเป็นจริง คง ไม่มีใครปฏิเสธฐานะความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ของนักรบสันติวิธี และมรดกสำคัญที่นักรบสันติวิธี รุ่นแรกได้มอบให้กับผู้นำทหารรุ่นหลังและสังคม การเมืองไทยโดยรวม คือ ความคิดเรื่อง การเมือง นำการทหาร การสร้างความสมานฉันท์ทางการ เมืองและการเมืองต้องแก้ด้วยการเมือง ซึ่งมี ประโยชน์และคุณค่าทั้งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และการลดการใช้ความรุนแรงต่อกัน โดยเฉพาะ การจัดการกับฝ่ายค้านหรือฝ่ายที่เห็นไม่ตรงกับ รัฐบาล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐาน ของความหลากหลายหรือการเคารพซึ่งกันและกัน

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความคิดและ ประสพการณ์ของนักรบสันติวิธีรุ่นแรกนั้น นับ เป็นมรดกและต้นแบบให้กับผู้นำทหารรุ่นหลัง ใน การจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในมิติต่างๆ ใน สังคมไทยระยะต่อมา ไม่ว่าจะเป็นนโยบาย การเมืองนำการทหาร ในการจัดการกับปัญหา ความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ในยุคสงครามเย็น หรือนโยบายเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติใน ปัจจุบันในการจัดการกับความขัดแย้งในเชิงศาสนา ขนกลุ่มน้อย ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี โดยเฉพาะกับชาวมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้ และการเมืองต้องแก้ด้วยการเมือง ในการจัดการ บริหารปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ที่ การเมืองภาคประชาชนได้ทวีความสำคัญใน

ระบอบการเมืองปัจจุบัน แต่ถ้าหากพิจารณาใน เชิงแนวคิดและทฤษฎีด้านสันติวิธีหรือการไม่ใช้ ความรุนแรงแล้ว เรื่องราวของนักรบสันติวิธีมี ความสำคัญอย่างไร และจะถูกจัดเข้าข่ายอยู่ตรง ส่วนใดในโลกของสันติวิธี

ข้อสรุปเบื้องต้นว่าด้วยแนวคิดและทฤษฎีสันติวิธี ของทหาร

แน่นอนว่า ความคิดและประสพการณ์ของ นักรบสันติวิธีรุ่นแรกสะท้อนแนวคิดและรูปแบบ การไม่ใช้ความรุนแรงแบบทหาร และช่วยให้เรา เข้าใจสันติวิธีจากมุมมองของทหาร แต่เรื่องราว นั้นจะช่วยให้เราเข้าใจและขยายความรู้ความคิด เรื่องสันติวิธี ทั้งจากตัวอย่างของไทยและทฤษฎี สากกลหรือไม่ อย่างไร? คำตอบคงหลากหลาย ไม่ใช่น้อย และอาจตรงกันข้ามเลยก็เป็นได้ คือ ไม่จำเป็นต้องเป็นเอกภาพหรือไปในแนวเดียวกัน เพราะขึ้นอยู่กับความสนใจ การยอมรับและหรือ การให้ความสำคัญ ฉะนั้นในประเด็นต่างๆ ข้างต้น แทนที่จะตอบคำถามเหล่านั้น ผู้วิจัย กลับเห็นว่าน่าจะเปิดประเด็นไว้มากกว่าจะตอบเอง เพราะเราในที่นี้หมายถึงสังคมไทย ดังนั้นทุกท่าน จึงควรมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ถกเถียง และหาข้อสรุปในเบื้องต้น ถ้าเห็นว่าสิ่งเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่อสังคมและโลกวิชาการ

ถ้าเห็นว่ามีประโยชน์ เราจะจัดวางความ คิดและประสพการณ์ของนักรบสันติวิธีไว้ที่ใด ในกรอบใหญ่ของแนวคิดและหรือทฤษฎีสันติวิธี ในประเด็นนี้ แม้นักรบสันติวิธีจะสะท้อนแนวคิด และการปฏิบัติการที่ไม่ใช้ความรุนแรงให้เห็นเป็น รูปธรรม โดยเฉพาะในเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธี

³⁵ ดูรายละเอียดได้จากประวัติศาสตร์การเมืองในช่วงนี้ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ *ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. 2475-2492* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531)

แต่ผู้วิจัยยังเห็นว่าอาจไม่เข้าข่ายทฤษฎีใดโดยตรง เพราะยังไม่แน่ใจและไม่ชัดเจนนัก ทั้งต่อความคิดของนักทฤษฎีสันติวินิแรกเองและแนวคิด/ทฤษฎีของนักคิดสากลและของไทย เนื่องจากนักทฤษฎีสันติวินิในฐานะเป็นกลุ่มยังไม่เป็นเอกภาพในทุกเรื่อง ขณะที่แนวคิด/ทฤษฎีของนักคิดสากลและของไทยก็ยังมีหลากหลายเช่นกัน เช่น การนิยามหรือให้ความหมายเกี่ยวกับแนวคิดสันติวินิและความรุนแรง ไม่เคยลงตัวในหมู่นักคิด/ทฤษฎี โดยเฉพาะประเด็นพื้นฐานที่ว่า อะไรคือเป็นและไม่ใช่สันติวินิ และความรุนแรงมีขอบเขตกินความกว้างแค่ไหน เพียงไร? เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันไม่รู้จบ จึงยังไม่มีแนวคิดและหรือทฤษฎีของใครเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ขอยกตัวอย่าง เช่น การใช้กำลังยึดอำนาจหรือการทำรัฐประหาร ถือเป็นแนวทางสันติวินิได้หรือไม่ ถ้ายึดตามแนวคิด/ทฤษฎีอย่างเคร่งครัด การรัฐประหารไม่ว่ารูปแบบใดๆ ก็ไม่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของสันติวินิ เพราะในทางทฤษฎีแล้วปฏิเสธการใช้กำลังในทุกกรณี แต่นักคิดบางสำนักของสันติวินิ และสำหรับนักการทหาร เช่น ชุนงู และบางส่วนของกลุ่มนักทฤษฎีสันติวินิแรกก็อาจถือได้ว่า หากเป็นการทำรัฐประหารหรือการใช้กำลังที่เป็นไปในทางสงบ หรือโดยปราศจากการต่อสู้ที่ทำให้เกิดการเสียเลือดเนื้อ ทำนองเดียวกับยุทธศาสตร์ที่ชุนงูเสนอไว้คือ ชนะโดยปราศจากการรบนั่นเอง เช่น ในกรณีการรัฐประหารล่าสุดของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2549 นั้น อาจจัดอยู่ในข้อยกเว้นนี้ได้ หรือดังที่หลายฝ่ายของนักคิดสันติวินิหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงฝ่ายพลเรือนเอง เช่น

รศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักคิดและนักวิชาการด้านสันติวินิ ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างโดดเด่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศในปัจจุบัน ก็ยอมรับว่า การรัฐประหารครั้งนี้ (19 กันยายน 2549) มีลักษณะอยู่ในข่ายเป็นสันติวินิได้ เพราะเห็นว่าไม่มีการใช้ความรุนแรงหรือขั้นเสียชีวิต “การรัฐประหารคราวนี้มันเป็นการรัฐประหารที่ไม่มีการเลือดตกยางออก ซึ่งในบางเกณฑ์ถ้าเลือดตกยางออกก็ถือว่าเป็นความรุนแรง แต่ถ้าไม่เลือดตกยางออกก็เป็นสันติวินิ”³⁶

การไม่ใช้ความรุนแรงนั้น รศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้แบ่งประเภทสันติวินิไว้อย่างน้อย 7 ประเภท คือ (1) พิจารณาจากเจตจำนงของผู้ที่ใช้สันติวินิ เช่น ด้วยสาเหตุทางศีลธรรมหรือสิ่งอื่น (2) การพิจารณาทัศนคติของผู้ใช้สันติวินิต่อฝ่ายตรงข้ามว่าเขามุ่งประสงค์สิ่งใด (3) การพิจารณาที่เป้าหมายของการใช้สันติวินิ (4) ดูที่ตัวการกระทำยิ่งกว่าจะสนใจกับเจตนาของผูกระทำ (5) แบ่งเป็นไปตามกฎหมาย เป็นเชิงสัญลักษณ์ หรือชนิดเผชิญหน้า (6) การพิจารณาระดับความเป็นยุทธวิธีของการไม่ใช้ความรุนแรง และ (7) การพิจารณาว่ามีคนพวกไหนมาเกี่ยวข้องในความขัดแย้ง

ส่วนแนวคิดของยีน ชาร์ป Gene Sharp (2005) นักวิชาการด้านปฏิบัติการไร้ความรุนแรงที่โดดเด่น ได้แบ่งประเภทความเชื่อหรือหลักการที่ปฏิเสธความรุนแรงออกเป็น 6 ประเภท คือ (1) การไม่ต่อต้าน (Nonresistance) ซึ่งจะปฏิเสธความรุนแรงทางกายภาพทั้งปวง (2) การตกลงประนีประนอมอย่างจริงจัง (Active rec-

³⁶ ดูบทสัมภาษณ์ของ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ “ขัดแย้งอย่างมีอารยะ” ใน <http://www.isranews.org/cms/> ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร หรือเห็นว่ากรรัฐประหารครั้งนี้ไม่อยู่ในข่ายของการใช้ความรุนแรง แต่จากคำให้สัมภาษณ์นั้น อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่า หากเราใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน ก็จะแลเห็นเรื่องความรุนแรงและสันติวินิต่างกันด้วย

conciliation) ซึ่งปฏิเสธความรุนแรงและเชื่อว่าการจะแก้ปัญหาได้เฉพาะในระดับปัจเจกชนเท่านั้น (3) การต่อต้านทางศีลธรรม (Moral resistance) จะใช้วิธีการในทางศีลธรรมและเป็นสันติเท่านั้น (4) การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นบางเรื่อง (Selective nonviolence) ลักษณะเด่นคือ อาจปฏิเสธสงครามระหว่างประเทศ แต่อาจเห็นด้วยที่รัฐของตนจะใช้ความรุนแรงจัดการกับปัญหาบางอย่างภายในสังคมของตนเอง (5) สัตยาเคราะห์ (Satyagraha) ใช้สันติวิธีตามแนวทางของมหาตมะคานธี และ (6) การปฏิวัติไร้ความรุนแรง (Nonviolent revolution)³⁷

ตามแบบอย่างข้างต้น นักรบสันติวิธีของไทยดูเหมือนอาจใกล้เคียงกับหลายสำนัก ทั้งของ ดร.ชัยวัฒน์ และของ Sharp กล่าวคือ หากพิจารณาแยกย่อย เช่น เฉพาะกลุ่มทหารเรืออาวุโส อาจจัดอยู่ในพวก 2 ของ Sharp คือ พวกการตกลงประนีประนอมอย่างจริงจัง (Active reconciliation) หรือหากพิจารณากลุ่มทหารเรือทั้งอาวุโสและรุ่นหนุ่ม ก็อาจใกล้เคียงกับพวก Selective nonviolence แต่ถ้าพิจารณานักรบสันติวิธีโดยรวม ก็อาจเข้ากับประเภท (6) ของ ดร.ชัยวัฒน์ คือ การพิจารณาระดับความเป็นยุทธวิธีของการไม่ใช้ความรุนแรง และหรือพวก 6 ของ Sharp คือ กลุ่มการปฏิวัติไร้ความรุนแรง (Nonviolent revolution) ในรูปแบบบางส่วน แต่แนวคิดและเนื้อหาในระดับลึกค่อนข้างแตกต่างกันมาก จึงยังไม่เห็นว่าแบบใดเข้าได้ดีกับนักรบสันติวิธีของไทยเรา ซึ่งอาจมีลักษณะเฉพาะของตนเองทั้งแนวคิดและรูปแบบก็เป็นไปได้

การทำความเข้าใจในเรื่องนี้ ต้องย้อนกลับไปพื้นฐานความคิดเดิมสองประการ ที่ผู้วิจัยได้เสนอแต่ต้นแล้ว ประการแรก คือ ต้องคิดแบบทหารให้ได้ก่อน จึงจะเข้าใจความคิดสันติวิธีของทหารได้ และประการต่อมา คือ การนิยามหรือให้ความหมายและความสำคัญของแนวคิดสันติวิธีนั้น ต้องยอมรับว่ามีความหลากหลาย ซึ่งในประเด็นนี้ แม้ในหมู่นักคิดสันติวิธีพลเรือนด้วยกันเองก็ยังเห็นตรงกันว่า แนวคิดสันติวิธีก็เช่นเดียวกับแนวคิดอื่น “ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดสังคมนิยม ฯลฯ นั้น แม้จะอยู่ภายใต้ธงผืนเดียวกัน แต่ก็มีได้เพียงเจดสีเดียว และเป็นไปไม่ได้ที่จะมีใครหรือหน่วยงานไหนจะผูกขาดการนิยามแต่เพียงฝ่ายเดียว”³⁸

แนวคิดและรูปแบบหลักของนักรบสันติวิธีนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีหลักเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ไม่ได้ปฏิเสธการใช้กำลังและอาวุธอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่การใช้กำลังและอาวุธนั้น ต้องอยู่ในลำดับท้ายๆ หรือเป็นหนทางท้ายสุดของทางเลือก และการจะบรรลุภารกิจให้ได้นั้น จะต้องคิดถึงชัยชนะโดยปราศจากการรบหรือการชนะทางยุทธศาสตร์ โดยใช้แนวทางสันติวิธีเป็นลำดับแรกสุด ฉะนั้นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีแรกที่นักรบสันติวิธีคิดและนำไปใช้ ก็คือ การชนะทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ด้วยการปฏิวัติไร้ความรุนแรง (Nonviolent revolution) หรือการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ฉะนั้นแม้ว่าโดยธรรมชาติของความเป็นทหารอาชีพ นักรบสันติวิธีจะไม่ปฏิเสธการใช้กำลังและหรืออาวุธ แต่ก็จะไม่ใช้สิ่งที่มีพวกเขามีอยู่ในมือเป็นอำนาจสำหรับแก้ปัญหา

³⁷ ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คิมทอง, 1990) และ Sharp, Gene. *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Potential* (Boston: Porter Sargent Publishers, Inc., 2005)

³⁸ “นักรบสันติวิธี” *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2546, 8.

ความขัดแย้ง ซึ่งแนวคิดและรูปแบบที่กล่าวมานี้มีตัวอย่างให้เห็นทั้งภายในสังคมไทยและในระดับสากล

ในกรณีกองกำลังเพื่อปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (peace-keeping operation) ขององค์การสหประชาชาติ อาจนับเป็นตัวอย่างที่ดีของแนวคิดและรูปแบบของนักรบสันติวิธีในระดับสากล โดยองค์การสหประชาชาติได้ส่งกองกำลังทหารเข้าไปในประเทศอัฟกานิสถานในปี พ.ศ. 2499 (1956) ซึ่งถือเป็นการส่งกองกำลังสหประชาชาติเข้าไปทำหน้าที่ปฏิบัติการรักษาสันติภาพเป็นครั้งแรก โดยมีได้เข้าไปเพื่อต่อสู้กับการรุกรานของอังกฤษ ฝรั่งเศสและอิสราเอล แต่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การดำเนินการเพื่อสันติภาพในตะวันออกกลาง และเพื่อกันมิให้คู่อริกลับมาใช้กำลังต่อกันอีก³⁹

ถ้าเราถือว่า การปฏิบัติการทางทหารของกองกำลังทหารรักษาสันติภาพของสหประชาชาติเป็นปฏิบัติการไร้ความรุนแรง เพื่อป้องกันการฆ่าฟันหรือความรุนแรงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ หากปล่อยให้ความขัดแย้งของฝ่ายต่างๆ นั้นดำเนินต่อไป ในลักษณะที่นองเลือดขึ้นได้ เราก็คงเห็นได้ว่า ในกรณีการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นการใช้กำลังและอาวุธในเชิงสันติวิธีได้เช่นกัน โดยเห็นว่าน่าจะเปรียบเทียบปฏิบัติการของคณะรัฐประหารหรือคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ได้ทำนองเดียวกับกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ ที่เข้ามาทำการ

ขัดขวางหรือกันคู่กรณีหรือสองฝ่ายที่ขัดแย้งในขณะนั้น ระหว่างฝ่ายสนับสนุนและต่อต้านระบอบทักษิณ ไม่ให้เกิดความรุนแรง คือทำตัวเป็นคนกลาง แล้วจัดกติกาใหม่ให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเอง

ตามแนวคิดและรูปแบบการไม่ใช้ความรุนแรงของนักรบสันติวิธีนั้น ไม่ได้หมายความว่านักรบสันติวิธีเห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร แต่เพราะนั่นเป็นทางเลือกท้ายสุด และก็ไม่ได้หมายความว่าทหารจะกระทำหน้าที่เพียงการป้องกันความรุนแรงของกลุ่มต่างๆ เท่านั้น แต่ทหารเองก็เป็นผู้ไม่ใช้หรือลดความรุนแรงในมิติกว้างและลึกกว่านั้นด้วยเพราะในความเป็นจริงแล้วการกระทำของทหารในหลายมิติยังมีบทบาทและอิทธิพลที่จะช่วยชะลอหรือลดความรุนแรงทั้งในระดับที่มองเห็นและมองไม่เห็นได้ เช่น หากเราพิจารณาจากความคิดและประสบการณ์การต่อสู้ของนักรบสันติวิธีตลอดเกือบ 20 ปีนั้น น่าจะเข้ากันได้ดีกับกรอบแนวคิดการวิจัยสันติภาพของ Johan Galtung ซึ่งเน้นความรุนแรงใน 3 ด้านด้วยกัน คือ (1) เิงบุคคลหรือโดยตรง (2) เิงโครงสร้าง (structural violence) หรือความยุติธรรมในสังคม และ (3) เิงวัฒนธรรม (cultural violence) ซึ่งเป็นปัจจัยสร้างความชอบธรรมแก่ความรุนแรงทั้งสองแบบแรก⁴⁰ เพราะความคิดและการต่อสู้ของนักรบสันตินั้น ประการแรก เริ่มจากการปฏิเสธการใช้ความรุนแรงโดยตรง เช่น การไม่ใช้กำลังปราบปรามและหรือการฆ่า

³⁹ หลังจากนั้นสหประชาชาติก็ส่งกำลังเพื่อเข้าไปปฏิบัติการรักษาสันติภาพในอีกหลายแห่ง เช่น ในคองโก ปี พ.ศ. 2503 (1960) เยออร์นี 2505 (1962) ไชปรัส 2507 (1964) ปากีสถาน 2508 (1965) เลบานอน 2521 (1978) และติมอร์ตะวันออก 2542 (1999)

⁴⁰ ความคิดของ Galtung ปรากฏค่อนข้างแพร่หลายในสังคมไทย โดยผ่านงานของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และนักคิดสันติวิธีอื่นๆ ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ *สันติทฤษฎี* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, 2539) และ *พุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง* สมชาย เย็นสบาย (แปล) สุวรรณฯ สถาอานันท์ และสายพิน ศุพุทธมงคล (บก) (กรุงเทพฯ: บริษัทเคทีดีไทย, 2538) และ Galtung, Johan. *Buddhism: A Quest for Unity and Peace*. (Honolulu: Dae Won Sa Buddhist Temple, 1988).

ผู้คนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลหรือฝ่ายตน ไม่ว่าจะ เป็นกรณีการจัดการกับฝ่ายค้านหรือกบฏ รวมทั้ง การต่อต้านรัฐบาลทหารที่ได้อำนาจมาอย่างไม่ ชอบธรรมภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490

ประการต่อมา นักบสันติวิธีได้พยายามแก้ไข แม้จะไม่เกิดผลมากนักในสมัยนั้นและสมัยต่อมา ก็คือการลดความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง เช่น การ ลดงบประมาณทหารหรือการพัฒนากองทัพ เพื่อ จัดสรรงบประมาณไปพัฒนาด้านเศรษฐกิจและ สังคม ทั้งในสมัยของพระยาพหลพลพยุหเสนา และสมัยขบวนการเสรีไทยซึ่งนักบสันติวิธีให้การ สนับสนุนอยู่ จึงเท่ากับเป็นการลดความรุนแรง ในเชิงโครงสร้างในสังคมไทย หรือเท่ากับเป็นการ ช่วยสถาปนาความยุติธรรมทางสังคมนั่นเอง เพราะ การมุ่งแต่การพัฒนากองทัพถือเป็นการก่อให้เกิด ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เนื่องจากการทุ่มงบประมาณหนักไปทางทหาร ทำให้ส่วนอื่นของ สังคมขาดการพัฒนา จึงเป็นที่มาของความ ยากจนและความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง ที่อยู่ใน รูปของความรุนแรงที่มองไม่เห็นได้นั่นเอง

และประการสุดท้ายคือ นักบสันติวิธีได้ พยายามสร้างวัฒนธรรมการเมืองใหม่ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอำนาจหรือรัฐบาลหลัง พ.ศ. 2475 ที่ไม่ส่งเสริมหรือรองรับความชอบธรรมให้ กับการทำปฏิวัติรัฐประหาร ดังจะเห็นได้ว่า ถ้า ไม่นับกรณี พ.ศ. 2475 แล้ว นักบสันติวิธีไม่เคย ยุ่งเกี่ยวกับการรัฐประหารต่อมาอีกเลย ในทาง ตรงกันข้าม พวกเขากลับหันไปส่งเสริมและ สนับสนุนการเปลี่ยนรัฐบาลตามวิถีทางประชา- ธิปไตยมากกว่า เช่น การลงมติไม่รับหลักการ นโยบายสำคัญของรัฐบาล มีผลทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องหมดอำนาจลงใน ปี พ.ศ. 2487 ซึ่งก็เท่ากับเป็นการสร้างการมีวัฒนธรรมความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ และนั่นหมายถึงความเป็นไปได้ ของความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์อย่างน้อย

ก็การเมืองในหมู่ชนชั้นนำ และทำให้ผู้นำทหาร และกลุ่มชนชั้นนำในระยะต่อมาเริ่มมองความ ขัดแย้งทางการเมืองเป็นเรื่องธรรมชาติ และ พยายามหาทางทำอย่างไรจะอยู่กับมันอย่าง สร้างสรรค์ได้ อย่างน้อยก็ในบรรดาผู้นำของกอง ทัพและหรือในกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันเอง และรัฐบาล (ผู้นำในกรุงเทพฯ-ผู้นำทหาร) กับกลุ่มสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร (ผู้นำท้องถิ่น) เป็นต้น

การต่อสู้ของนักบสันติวิธีในมิติหลังนี้ คือ รัฐบาลกรุงเทพกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นนั้น นอกจาก จะบ่งบอกให้เห็นว่า พวกเขาเข้าใจการเมือง ระบอบประชาธิปไตยและการบริหารจัดการกับ ปัญหาคความขัดแย้งในเชิงบวกแล้ว ยังมีนัยถึง การเปิดพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมการเมืองที่สนับสนุน การไม่ใช้ความรุนแรงมากยิ่งขึ้นด้วย โดยให้พื้นที่ กับกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น ประชาชนระดับล่างหรือในชนบทมากยิ่งขึ้น ที่ สำคัญก็คือนักบสันติวิธีได้เปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องพูดในภาษาของความมั่นคงหรือทหาร ไปเป็น ภาษาชาวบ้านหรือภาษาการเมืองตามระบบเปิด หรือประชาธิปไตย ซึ่งเท่ากับเป็นการขยายพื้นที่ ของสันติวิธี ทั้งการเจรจาและการประนีประนอม ในปัญหาคความขัดแย้งต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่เคยอยู่ในพื้นที่ของการเมือง ไม่เคยมี ปากมีเสียง ไม่เคยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือ ร่วมกำหนดนโยบายของชาติ เช่น ผู้นำหรือ ประชาชนในท้องถิ่นที่ห่างไกล ก็เริ่มเข้ามาอยู่ รวมในพื้นที่นั้นและสามารถรวมกันแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งทางการเมืองบนเวทีสภาผู้แทนราษฎร อย่างสร้างสรรค์ได้

ตัวอย่างสำคัญในกรณีข้างต้น สะท้อนเห็น ได้จากการแสดงบทบาทอย่างมากของสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร (ประเภทหนึ่ง) โดยเฉพาะ กลุ่มผู้แทนฯฝ่ายก้าวหน้าจากภาคอีสาน ที่ ปรากฏขึ้นอย่างโดดเด่นภายหลังการเลือกตั้งครั้ง

แรก ใน พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา ผู้แทนฯ กลุ่มนี้ได้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์หรือการคัดค้านงบประมาณของกระทรวงกลาโหมและมาตรการควบคุมทางการเมืองต่าง ๆ ของรัฐบาลทหาร เช่น การใช้ศาลพิเศษปราบปรามฝ่ายตรงข้าม การห้ามไม่ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองและการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ฯลฯ แต่ปรากฏการณ์นี้กลับถูกทำให้ยุติไปภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เนื่องจากผู้นำทหารอำนาจนิยมหันไปใช้แนวทางปราบปรามกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและหรือฝ่ายตรงข้ามในข้อหาต่างๆ เช่น กบฏแบ่งแยกดินแดน หรือฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ผู้นำท้องถิ่นจำนวนมากที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลกรุงเทพฯ จึงถูกขจัดออกจากการเมืองแบบสันติวิธีของเวทีสภาผู้แทนราษฎร โดยถูกฆาตกรรมในรูปแบบต่างๆ ด้วยฝีมือตำรวจ และหรือถูกกดดันให้ต้องจับปืนลุกขึ้นสู้ด้วยวิธีการรุนแรง หรือหันไปใช้วิธีการอื่นๆ เช่น การเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อต้านรัฐบาลในช่วงต้นของสงครามเย็น⁴¹

ข้อสรุปเมื่อถึงตรงนี้ คงไม่มีใครปฏิเสธฐานะและความสำคัญของนักรบสันติวิธีทั้งในเชิงแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการไม่ใช้ความรุนแรง ดังนั้นสังคมไทยไม่ควรยึดติดและด่วนสรุปภาพลักษณ์ของทหาร และไม่ควรปิดกั้นเรื่องราวและหรือความรู้ชุดอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากรากความเชื่อเดิมของเรา คือต้องมีพื้นที่ทางสังคมให้แก่ นักรบสันติวิธีได้แสดงตนออกมา และศึกษาวิจัยเรื่องราวของพวกเขาอย่างจริงจังและสามารถ

สร้างขึ้นเป็นองค์ความรู้ เพื่อที่สังคมจะได้เรียนรู้ถ่ายทอดและส่งต่อสำหรับพัฒนาการศึกษาในระดับลึกกันต่อไป

นอกจากนั้น เรายังจะต้องกล้ายอมรับความจริงและสามารถสร้างจินตนาการใหม่ได้ด้วยคือถ้าเรื่องราวของนักรบสันติวิธีเป็นชุดความรู้ใหม่ที่จะช่วยให้เราและท่านทั้งหลายเข้าใจบทบาทและอิทธิพลของทหารไทยได้มากกว่าเดิม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยปัจจุบันแล้ว เราก็ต้องกล้าคิดต่อไปให้ไกลกว่าที่เราคุ้นเคยหรือเคยชินคือคิดไปไกลกว่าแค่การมองทหารเป็นแต่เพียงศัตรูหรืออุปสรรคของประชาธิปไตยและสันติวิธี เช่น ถ้าเราสามารถกระโดดข้ามความคิดเรื่องศัตรูอุปสรรคไปแล้ว ก้าวแรกที่เราจะมองเห็น ก็คือความเป็นมิตรและคุณค่าของทหาร และจะกลับกลายเป็นว่า เราต้องการมีนักรบสันติวิธีเป็นกำลังหลักให้แก่กองทัพไทย เพราะเป็นพลังสำคัญแบบใหม่ ที่จะช่วยสร้างสรรค์ทั้งการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยและการไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันในสังคมไทยปัจจุบัน นี่จึงเป็นภารกิจใหม่ของประชาชนชาวไทยทุกคนที่แสวงหาประชาธิปไตยและสันติ ไม่เฉพาะแต่ผู้ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ผู้ต่อต้านเผด็จการ และนักต่อสู้แนวทางสันติวิธีหรือนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หากยังรวมไปถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปและนักวิชาการทั้งด้านสันติวิธีศึกษาและการศึกษาทหาร ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันทั้งในการสร้างฐานใหม่ในวิธีคิดและการสร้างความรู้ชุดใหม่เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงและยั่งยืนให้กับสังคมไทย

⁴¹ ดู ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ "การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อิสาน พ.ศ. 2476-2494" วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543; Kasian Tejapira, *Commodifying Marxism: the formation of modern Thai radical culture, 1927-1958.* (Kyoto, Japan: Kyoto University Press, 2001); and Thanet Aphornsuvan, "Origins of Malay Muslim 'separatism' in Southern Thailand", *Asia Research Institute Working Paper No.32*, Oct. 2004. <http://www.ari.nus.edu.sg/pub/wps2004.htm>